

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Bakalářská práce

**Mezinárodní pracovní migrace na příkladu Portugalců
ve Velké Británii**

Tomáš Král

© 2016 ČZU v Praze

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Tomáš Král

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Mezinárodní pracovní migrace na příkladu Portugalců ve Velké Británii

Název anglicky

International Labor Migration on the example of Portuguese in Great Britain

Cíle práce

Cílem bakalářské práce bude zjistit důvody, které zapříčiňují migraci mladých Portugalců do Velké Británie. Zároveň bude práce analyzovat život migrantů po odchodu ze své rodné země. Zaměří se rovněž na to, jak probíhá život v portugalské komunitě ve Velké Británii. Data budou získána z polostrukturovaných rozhovorů s vybranými zástupci dané menšiny.

Metodika

Bakalářská práce se bude skládat ze dvou částí, teoretické a praktické. V teoretické části bude využita technika sběru sekundárních dat. Jedná se o prostudování již existujících materiálů, především odborné literatury, publikací, článků či dokumentů.

Vlastní výzkum bude proveden kvalitativní metodou, konkrétně formou polostrukturovaných rozhovorů se zástupci portugalské menšiny žijícími v oblasti Cheshire ve Velké Británii. Po získání potřebných informací se uskuteční následná analýza a rozbor dat.

Doporučený rozsah práce

cca 40 stran

Klíčová slova

Mezinárodní migrace, remittance, brain drain, brain gain, komunita, Velká Británie

Doporučené zdroje informací

BESWICK, J. The Portuguese-Speaking Diaspora in Great Britain and Ireland. The modern humanities research association, 2010. ISBN 978-1-907322-07-5

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE. PROVOZNĚ EKONOMICKÁ FAKULTA, – PALÁT, M. *Ekonomika mezinárodní migrace: Teorie a vývojové tendence v Evropské unii : [rukopis] habilitační práce v oboru Regionální a sociální rozvoj*. Disertační práce. Praha: 2013.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum : základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

MASSEY, D. S. Theories of International Migration: A Review and Appraisal. Volume 19, Issue 3 (Sep., 1993), 431-466

SCHOORL, J. Push and pull factors of international migration: a comparative report. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2000. ISBN 92-828-9721-4

TEPPEROVÁ, J. – RYTÍŘOVÁ, L. *Mezinárodní zaměstnávání, vysílání a pronájem pracovníků : daň z příjmů a pojištění, mezinárodní smlouvy, pravidla EU, podrobné případové studie*. Olomouc: ANAG, 2012. ISBN 978-80-7263-732-4.

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE, – DRBOHLAV, D. *MIGRACE A ROZVOJ – Rozvojový potenciál mezinárodní migrace*. Praha: 2011, ISBN 978-80-87404-10-2

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE, – KACZOR, P. *Trh práce, pracovní migrace a politika zaměstnanosti ČR po roce 2011*. Praha: Oeconomica, 2013. ISBN 978-80-245-1930-2.

Předběžný termín obhajoby

2015/16 LS – PEF

Vedoucí práce

Mgr. Lucie Macků

Garantující pracoviště

Katedra psychologie

Elektronicky schváleno dne 4. 11. 2015

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 10. 11. 2015

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 08. 03. 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci *Mezinárodní pracovní migrace na příkladu Portugalců ve Velké Británii* jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autor uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 10. března 2016

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval své vedoucí bakalářské práce Mgr. Lucii Macků za odborné rady, cenné připomínky a vstřícný přístup při psaní této práce. Rovněž bych chtěl poděkovat všem informátorům a vedení společnosti Moto Services, kteří mi věnovali svůj čas a byli ochotni poskytnout dané rozhovory či informace. Nakonec bych touto cestou rád poděkoval svým rodičům za finanční a psychickou podporu při mém studiu, i během vypracovávání bakalářské práce.

Mezinárodní pracovní migrace na příkladu Portugalců ve Velké Británii

Souhrn

Práce má za cíl přiblížit proces mezinárodní pracovní migrace na příkladu mladých Portugalců žijících ve městě Northwich ve Velké Británii. První část práce se zabývá teoretickým shrnutím a popisem již známých migračních teorií. V první části práce jsou také definovány pojmy migrace, transnacionalismu a diaspory. Cílem praktické části je zjistit důvody, které vedou Portugalce k opuštění svých domovů a přestěhování se do Velké Británie. Práce zároveň popisuje, jak vypadá jejich život v zahraničí a jakým způsobem si udržují „svou“ portugalskou identitu. Bakalářská práce využívá kvalitativního výzkumu v podobě etnografického výzkumu ve městě Northwich. Terénní poznámky zároveň doplňují polostrukturované rozhovory s deseti Portugalci dlouhodobě žijícími ve Velké Británii.

Klíčová slova: Migrace, migrační teorie, menšina, identita, transnacionalismus, asimilace, národní identita, Portugalci, Britové

Forms of international labour migration on example the Portuguese living in Great Britain

Summary

The goal of this thesis is to describe the process of international labour migration on young Portuguese living in Northwich, Great Britain. The first part of my thesis concerns a theoretical summary and description of already known migration theories. In the first part are also defined terms of migration, transnationalism and diaspora. The goal of the practical part is to determine the possible reasons that led Portuguese people emigrate to Great Britain. The thesis also describes the life of Portuguese nationals abroad and their way of preserving identity. The thesis uses qualitative research methods in the form of ethnographical research taken in Northwich in 2015. Field notes are supplemented by semi-structured interviews with ten long-term living Portuguese in Great Britain.

Keywords: Migration, theories of migration, minority, identity, transnationalism, assimilation, national identity, Portuguese, British

Obsah

1 Úvod	10
2 Cíl práce a metodika.....	11
3 Teoretická část	16
3. 1 Definice migrace.....	16
3. 2 Historie migrace na území Evropy	17
3. 3 Migrační teorie	19
3. 3. 1 Neoklasická ekonomická migrační teorie	19
3. 3. 2 Nová ekonomie pracovní migrace.....	21
3. 3. 3 Teorie segmentovaného pracovního trhu (teorie duálního pracovního trhu)	22
3. 3. 4 Teorie světového systému	22
3. 3. 5 Teorie kumulativních příčin	23
3. 3. 6 Teorie migračních systémů.....	24
3. 3. 7 Koncept dobrovolné a vynucené migrace	24
3. 3. 8 Teorie migračních sítí a transnacionálního sociálního prostoru.....	25
4 Portugalští migranti.....	27
4. 1 Vstup Portugalska do Evropské unie - vliv na migraci.....	28
4. 2 Role Velké Británie v kontextu migrace.....	30
4. 2. 1 Postoj britské vlády k migrantům.....	31
5 Transnacionalismus, udržování identity.....	33
5. 1 Transnacionální sociální sítě	33
5. 2 Transnacionální identity.....	34
5. 3 Diaspora	34
5. 4 Akulturační strategie	35
6 Praktická část.....	37
6. 1 Navázání kontaktu	37
6. 2 Role klíčového informátora.....	38
6. 2. 1 Profily klíčových informátorů	38
6. 3 Popis místa.....	39
6. 4 Popis pracovního prostředí	41
6. 5 Vztahy v komunitě.....	43
6. 5. 1 Cesta do práce.....	43

6. 5. 2 Volnočasové aktivity a funkce sociálních sítí	44
6. 6 Závěry rozhovorů.....	45
6. 6. 1 Důvody vedoucí k migraci	45
6. 6. 2 Otázka identity.....	48
6. 6. 3 Vztahy uvnitř komunity.....	50
7 Zhodnocení výsledků	53
8 Závěr	55
9 Seznam použitých zdrojů	57
9. 1 Literatura.....	57
9. 2 Internetové zdroje	59
10 Přílohy	61
10.1 Příloha č. 1: Seznam základních otázek do polostrukturovaných rozhovorů	61

Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1: Identifikační údaje	15
Graf 1: Vývoj počtu migrantů ve světě.....	18
Graf 2: Počty Portugalců žijících v zahraničí	27
Graf 3: Vývoj počtu portugalských migrantů přijíždějících do Velké Británie	28
Graf 4: Vývoj nezaměstnanosti v Portugalsku.	29
Graf 5: Přehled minimálních měsíčních mezd ve vybraných státech. (v eurech/měsíc)	32
Graf 6: Složení zaměstnanců Moto Services - Knutsford dle národnosti.....	42

1 Úvod

Původ pojmu migrace pochází z latinského slova „*migratio*“. V sociálně vědním diskurzu pojem migrace znamená studium pohybu, stěhování a přesídlování lidí, ať už z pohledu permanentního a dočasného, nebo dobrovolného a nedobrovolného (Henig, 2007, „online“). Tento sociální jev provází lidskou společnost již od raného vzniku. Až s příchodem globalizace se však stává migrace důležitým sociálním, kulturním i politickým tématem, nejen na evropském kontinentu. V současném rychle se vyvíjejícím a globalizujícím se světě již představují migrační toky jeden z hlavních fenoménů. Nedávný příchod tisíců uprchlíků do Evropy je bezesporu obrovskou výzvou pro zástupce Evropské unie, politiky i řadové občany jednotlivých států. Z tohoto důvodu je důležité rozumět termínu migrace, znát jeho další členění a k migraci vztahující se pojmy.

Pro představu, z posledních veřejně dostupných statistik UNFPA¹ vyplývá, že aktuální počet migrantů ve světě je přibližně 232 milionů lidí, což představuje více než 3 % lidské populace. Toto číslo zahrnuje i odhadovaný počet uprchlíků, kteří byli donuceni opustit své domovy. Počet migrantů, stejně jako počet lidí na zemi, meziročně neustále stoupá a dle UNFPA lze očekávat, že tento trend bude platit i v následujících letech.

S mezinárodní migrací je úzce spojen vznik národnostních menšin a cizineckých komunit v cílových zemích. Minoritní skupiny jsou vystaveny tlaku vlastní identity, kdy se jejich okolí mění, a z nich se stávají „*ti druzí*“ žijící v cizí zemi. Důležitým aspektem pro klidné soužití majority s minoritou je vzájemná tolerance a respekt.

¹ United Nations Population Fund – volně přeloženo jako Populační fond Organizace spojených národů.

2 Cíl práce a metodika

Cílem bakalářské práce *Mezinárodní pracovní migrace na příkladu Portugalců ve Velké Británii* je zjistit důvody, které zapříčiňují migraci mladých portugalských lidí na Britské ostrovy, konkrétně do města Northwich. Práce bude zjišťovat, zda mladí portugalští migranti naplnili své ideály, se kterými na britské ostrovy odjžděli a zda jsou se svým životem v zahraničí spokojeni. Zároveň bude práce popisovat život migrantů po odchodu ze své rodné země, způsob jakým se snaží integrovat do cizí kultury nebo naopak udržet si svou identitu. Práce rovněž popíše, jak funguje komunitní styl života Portugalců ve Velké Británii a vztahy uvnitř portugalské komunity.

K tomuto účelu byla vytvořena hlavní výzkumná otázka, pomocí níž dojde k formulaci výsledků.

„Jaké hlavní důvody vedou mladou portugalskou generaci k migraci do Velké Británie?“

Práce, zejména teoretická část, se neobešla bez podrobného prostudování již dostupných informací, které byly získávány z knižních publikací, internetových zdrojů a odborných článků. Odborná literatura byla studována v českém a anglickém jazyce. Studium sekundárních dat má hlavní výhodu v jeho relativně snadné dostupnosti, ale vzhledem k faktu, že se jedná o tvorbu jiných autorů, je třeba si informace porovnávat, vyhledávat a ověřovat v odborných materiálech a z více dostupných zdrojů. Tato část je doplněna o kvantitativní data týkající se počtu migrantů.

Druhá část bakalářské práce využívá kvalitativního výzkumu. Významný metodolog Creswell definoval kvalitativní výzkum takto: *„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“* (Hendl, 2005, s. 50) Podle Hendla (2005, s. 51) se kvalitativní výzkum provádí pomocí delšího a intenzivního kontaktu s terénem nebo situací jedince či skupiny jedinců. Tyto situace jsou obvykle banální nebo normální, reflektující každodennost jedinců, skupin, společností nebo organizací. Jako každá výzkumná metoda má i kvalitativní výzkum své výhody a nevýhody. Hendl (2005, s. 52) mezi hlavní přednosti řadí získávání

podrobného popisu při zkoumání jedince, skupiny nebo události. Výhody zmiňují i Boxill, Wint a Chambers (1997, s. 46). Vyzdvihují, že pomocí kvalitativního výzkumu můžeme zkoumaný fenomén pochopit více do hloubky. Zmiňují také, že pomocí kvalitativních metod mohou být zkoumána i citlivější či tabuizovaná témata. Nevýhodu kvalitativního výzkumu naopak Hendl (2005, s. 52) vidí v časové náročnosti výzkumu, malé transparentnosti nebo v problému aplikovat zjištěné závěry výzkumu v jiném prostředí. Výzkum pracuje za pomoci omezeného počtu jedinců, proto je složité zobecnit výsledky výzkumu.

Výzkumnou metodou kvalitativního výzkumu byla zvolena metoda etnografického výzkumu. Jako techniky sběru dat použil výzkumník zúčastněné pozorování doplněné o polostrukturované rozhovory. Dalším zdrojem dat byly terénní poznámky zaznamenávané po celou dobu výzkumu. U techniky zúčastněného pozorování si musí dát výzkumník pozor, aby se při získávání dat nedopustil etnocentrismu².

„Pozorování lze ve výzkumu využít k různým účelům – může potvrdit výsledky získané pomocí interview, používá se však i jako hlavní metoda výzkumu, především když výzkum má popisný charakter. Zúčastněné pozorování je hlavní technikou v etnografickém výzkumu. Jednoduché strukturované pozorování může nahradit nebo doplnit rozhovory.“ (Hendl, 2005, s. 192)

Kritickým bodem je otázka, jak se stát členem určité skupiny a zároveň ji neovlivnit. Zde je nutná přesná příprava a opatrný postup. Často je lepší dle Hendla (2005, s. 194) sdělit účastníkům pravdu o poslání výzkumníka s tím, že ho nezajímají jednotlivosti, nýbrž obecné sociální prostředí. U zúčastněného výzkumu k bakalářské práci výzkumník zaujal roli účastníka jako pozorovatele. Hendl (2005, s. 191) ji popisuje následovně: *„Účastník jako pozorovatel přijímá roli oprávněného člena skupiny, ale účastníci si jsou vědomi jeho totožnosti.“*

Výzkumník často nezačíná výzkum se zcela jasně definovanými hypotézami. Snaží se porozumět dění ve skupině a sledovat jednotlivé aktivity jejích členů. Etnografický výzkum lze charakterizovat třemi znaky: delší setrvání ve skupině, pružný plán výzkumu a zaznamenávání pozorovaného. Etnograf musí zcizit důvěrně známé, považovat to za neznámé a snažit se porozumět procesu, který vedl k dané formě života. (Hendl, 2005,

² Termín etnocentrismus doslovně označuje posuzování lidí z jiné kultury podle standardů vlastní kultury nebo skupiny. (Hendl, 2005, s. 55)

118-120) Hendl (2005, s. 120) rovněž objasňuje pojem „*hustý popis*“. Ten znamená podrobnou zprávu o prostředí a chování skupiny jako základ vytvoření teoretických tvrzení o její kultuře.

Záznam informací má zahrnout všechny detaily. Každá zkušenost může být důležitá. Pro organizaci záznamů se doporučuje používat počítač. Pokud je to možné, popis pozorování se provádí přímo na místě. Přitom se mohou použít zkratky nebo symboly. Jde o to, aby tyto poznámky při pozdějším zpracování průběhu děje připomněly výzkumníkovi důležité aspekty a události dění. Záznam je nutné co možná nejdříve a rutinně doplňovat o další podrobnosti, aby byl pokud možno úplný. Podle Hendla (2005, s. 197) jsou hlavním prostředkem záznamu při zúčastněných pozorováních terénní poznámky. Kvalita výzkumné práce závisí na pečlivosti a úplnosti terénních poznámek, na jejich smysluplné organizaci. Terénní poznámky obsahují, co výzkumník slyšel, viděl, prožil, o čem uvažoval v průběhu shromažďování a reflektování dat.

Další technikou sběru dat byl zvolen polostrukturovaný rozhovor. Miovský (2006, s. 138) uvádí, že výzkumník vytváří při jeho přípravě okruhy otázek, které bude s informátory během rozhovoru probírat. Není však zcela vázán pevnou strukturou, ale může libovolně měnit pořadí otázek. Kromě toho mohou být výzkumníkem v průběhu rozhovoru přidány k základním otázkám i doplňující otázky či zcela nová témata. Záleží jen na tazateli, zda je považuje za relevantní ke zvolenému tématu. Otázky polostrukturovaného rozhovoru byly vytvořeny autorem práce a za cíl měly doplnění již získaných informací ze zúčastněného pozorování.

Důležitou roli při získávání informací o skupině, technikou zúčastněného pozorování, může sehrát správná volba klíčového informátora. Klíčový informátor je důležitým zdrojem informací v každé fázi zúčastněného a etnografického výzkumu. Jedná se o jedince, který zná výborně dané prostředí a dokáže své znalosti vyjádřit. Výzkumník se pomocí klíčového informátora dostává k informacím, jež by sám těžko získal. Klíčových informátorů může být dle Hendla (2005, s. 194-195) i více a jsou to lidé, se kterými tráví výzkumník více času než s ostatními, aby s nimi hovořil o věcech, jež ho zajímají.

Rozhovory s Portugalci probíhaly v období srpna a září roku 2015 ve městě Northwich, kde se uskutečnil celý výzkum. Všechny rozhovory byly vedené v anglickém jazyce. S jednotlivými informátory si výzkumník, během pobytu ve městě Northwich, vytvořil

přátelské vazby. Rozhovory tedy byly vedené v příjemné atmosféře, aby informátor neměl obavy odpovídat na jednotlivé otázky. Všichni účastníci byli informováni o způsobu nahrávání na diktafon po dobu délky rozhovoru a takto získaná data jsou uložena v elektronické podobě u autora práce. Délka rozhovorů se pohybovala v intervalech 20 – 45 minut. Po provedení jednotlivých rozhovorů následovala analýza získaných informací. V práci jsou rozhovory přeloženy do českého jazyka.

Informátorů, podílejících se na výzkumu, bylo deset. S informátory se výzkumník stýkal formálně, ve společné práci, ale i neformálně během volnočasových aktivit. K oslovení informátorů došlo až po vytvoření osobních vazeb. Klíčovými informátory výzkumu byli zvoleni Armando (25 let, 5 let v UK) a Claudia (29 let, 2 roky v UK). Oba klíčoví informátoři byli seznámeni s konceptem a hlavní výzkumnou otázkou bakalářské práce. Pomohli výzkumníkovi, zejména v prvních týdnech výzkumu, nahlédnout do života portugalské menšiny a získat, pomocí metody sněhové koule, kontakty na jednotlivé informátory.

Tabulka č. 1 uvádí základní identifikační údaje Portugalců participujících na výzkumu.

Tabulka 1: Identifikační údaje

Jméno	Věk	Doba strávená ve VB	Zaměstnání a pracovní pozice	Rozhovor proveden
Armando	25 let	5 let	Moto Services: Greggs – staff member	28. srpna 2015
Ruben	19 let	2,5 let	Moto Services: Burger King – staff member	26. srpna 2015
Veronica	24 let	4 roky	Moto Services: Burger King – staff member	22. srpna 2015
Bruno S.	32 let	5 let	Moto Services: Costa Coffee – staff member	3. září 2015
Diogo T.	25 let	5 let	Moto Services: Greggs – staff member	8. září 2015
Diogo R.	20 let	5 let	Moto Services: Burger King – staff member	26. srpna 2015
Magda	30 let	3,5 roky	Moto Services: Burger King – assistant manager	4. září 2015
Pedro	33 let	3 roky	Moto Services: Marks&Spencer – staff member	8. září 2015
Claudia	29 let	2 roky	Moto Services: Costa Coffee – assistant manager	12. září 2015
Mario	30 let	3,5 roky	Moto Services: Burger King – staff member	4. září 2015

Zdroj: Tabulka byla vytvořena autorem práce

3 Teoretická část

3.1 Definice migrace

Migrace představuje v poslední době jedno z velice diskutovaných témat na mezinárodní úrovni. Samostatný pojem migrace je možno zkoumat v několika rovinách. Nejčastěji je migrace charakterizována jako přesun jednotlivců či skupin přes vnitřní nebo vnější politické hranice státu na určité časové období. OSN doporučuje jako limitní pro zařazení do kategorie migrace hranici jednoho roku pobytu vně daný stát.

Na migraci jako společenský jev lze nahlížet z několika úhlů. Jedná se o velice široký pojem, který se dále konkretizuje dle několika kritérií. Henig (2007, „online“) uvádí tři základní kritéria: lokalizace, příčiny a časovosti. Z hlediska lokalizace je možné migraci rozdělit na mezinárodní a interní. Vzhledem k tématu bakalářské práce bude v následujícím textu termín migrace chápán jako zahraniční neboli mezinárodní migrace. Podle kritéria příčiny se migrace člení na dobrovolnou a nedobrovolnou, i když mnohdy nelze mezi těmito dvěma náhledy stanovit pevnou dělící hranici, neboť v řadě případů, zvláště u migrace za prací, dobrovolná migrace často splývá s kategorií migrace vynucené. Henig (2007, „online“) dobrovolnou migraci popisuje jako akt vědomé, dobrovolné volby a zpravidla sem spadá pracovní migrace, migrace z důvodů sjednocení rodin, migrace za účelem studia apod. Naopak k vynucené migraci se uchylují lidé, kteří se snaží vyhnout pronásledování, represí, ozbrojeným konfliktům, přírodním či jiným katastrofám nebo jiným situacím, jež představují ohrožení života, svobody a živobytí jednotlivce. U posledního ze tří kritérií se migrace rozděluje dle doby, kterou migrant stráví mimo předešlé působiště. Následně se dělí do dvou kategorií. Jedná se o migraci permanentní a dočasnou.

Migrační procesy jsou v celosvětovém měřítku rozvinutou formou kulturních výměn. *„Akulturaci imigrantů chápeme jako proces kulturních a sociálních změn, ke kterým dochází při kontaktu imigračních skupin s dominantní kulturou.“* (Matysová, 2012, s. 25)

Je nutné zmínit, že ne vždy, když dojde k přemístění z místa na místo, se zákonitě jedná o migraci. V pojmu migrace nejsou zahrnuty určité formy prostorové mobility, které jsou

dočasné, nebo periodicky se opakující. Do těchto skupin patří například dojíždka za prací, turistika, studijní pobyt nebo nomádismus.³

3. 2 Historie migrace na území Evropy

Po vzniku prvních států dochází v pozdním starověku a raném středověku k velkým přesunům obyvatelstva mezi nově založenými územními celky. Nejvýznamnějším milníkem tohoto období je, co se týče přemísťování obyvatel, bezesporu velké stěhování národů probíhající na území Evropy ve 4. až 7. století.

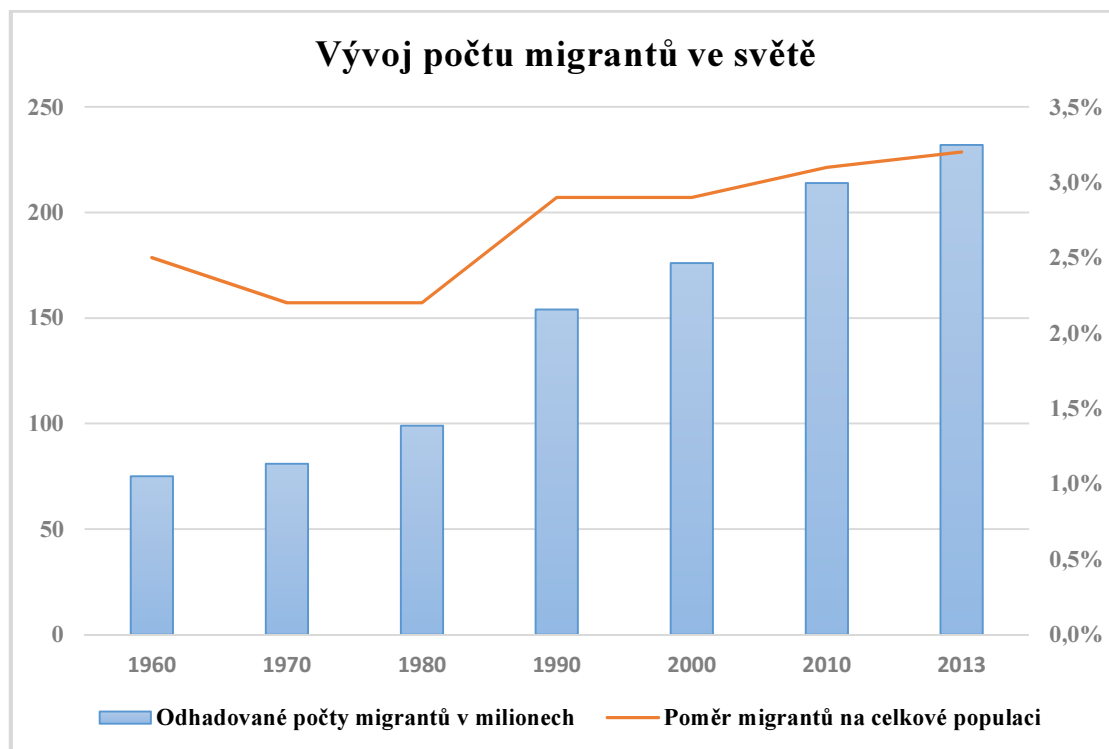
Avšak historie migrace, jak je chápána z dnešního pohledu, se začala psát až s příchodem novověku. Za přelom se považuje převážně rok 1492, kdy byla objevena Amerika a započal proces objevování a kolonizování dříve neznámých částí světa. Zpočátku šlo zejména o dobrodruhy, obchodníky nebo vojáky z tehdejších námořních velmocí. Později k nim přibývalo mnoho lidí z celé Evropy, kteří do ciziny odjížděli za vidinou lepšího života. S kolonizací je úzce spojena i jedna z největších nedobrovolných migračních vln v historii. Poptávka kolonií po levné pracovní síle zapříčinila vznik a rozvoj obchodu s otroky, který trval až do počátku 19. století. Odhaduje se, že v průběhu více než dvou století bylo z Afriky násilně transportováno do Ameriky, Karibiku a Evropy cca. 15 milionů lidí. (Bade, 2005, s. 44)

Nyní se po časové ose přesuneme až do 20. století, období dvou světových válek a dalších válečných konfliktů. S každým konfliktem je spojena migrační vlna, která ho doprovází. Dochází k mnoha přesunům obyvatelstva, nejen uvnitř Evropy. Díky těmto pohybům získává téma migrace na aktuálnosti i důležitosti. Ve 30. letech minulého století také dochází k prvním pokusům o regulaci volného pohybu osob mezi různými státy. Vznikají organizace zabývající se statistickými údaji spojenými s mezinárodní migrací. Za příklad lze uvést Populační fond OSN, který od roku 1960 zveřejňuje přibližný odhad migrantů ve světě. Z jejich výsledků je patrné, že počet migrantů se meziročně neustále zvyšuje. Mezi lety 1960 a 2013 se ztrojnásobil – vzrostl ze 75 miliónu na 232 miliónu mezinárodních migrantů.

³ Kočovní pastevectví se střídáním přírodních pastvin.

Avšak poměr absolutního počtu mezinárodních migrantů vůči celkové světové populaci se za dané období příliš dramaticky neměnil.

Graf 1: Vývoj počtu migrantů ve světě

Zdroj: Data z UNPD (2013)

„Faktem však je, že skutečný rozsah mezinárodní migrace na globální úrovni zůstává neznámý, protože migrační procesy probíhají především mezi rozvojovými zeměmi navzájem. A tyto migrační proudy nejsou řádně dokumentovány. Kromě toho do většiny statistik nejsou zahrnuty těžko zjistitelné počty ilegálních migrantů.“ (Brázová, Ezzedine, Gladišová a kol. 2011, s. 13)

3. 3 Migrační teorie

Když zkoumáme příčiny migrace, docházíme ke klíčové otázce: Co způsobuje migraci? Co jsou primární strukturální síly podporující migrační procesy? Na tyto otázky se v nedávné minulosti pokusila odpovědět řada geografů, sociologů, ekonomů i historiků. Nezávisle na sobě byly vytvořeny teorie snažící se vysvětlit příčiny a podněty k migraci. Je třeba zmínit, že problém při posuzování jednotlivých migračních teorií představuje jejich jednotvárnost. V realitě se často stává, že migrant se nerozhoduje pouze na základě jedné teorie, ale roli může hrát více teorií najednou.

3. 3. 1 Neoklasická ekonomická migrační teorie

Neoklasická ekonomie je jednou ze základních migračních teorií. Podrobněji ji rozpracoval Douglas S. Massey ve svém díle *Theories of International Migration: A Review and Appraisal*. Massey (1997, s. 433-434) v rámci neoklasické ekonomie rozlišuje dva přístupy k tématu mezinárodní migrace. Migrace je důsledkem nerovnoměrného rozdělení práce a kapitálu a je vysvětlována buď na úrovni celé země (makroekonomický přístup) nebo na úrovni jednotlivce (mikroekonomický přístup).

Dle makroekonomického přístupu existuje mezinárodní migrace díky rozdílům ve mzdách mezi jednotlivými zeměmi. Rozdíly vznikají, protože v určitých státech je poptávka po práci vyšší, což zapříčiňuje růst mezd. Naopak v zemích s přebytkem práce jsou mzdy na nižší úrovni. Racionálně myslící pracovníci, kteří se snaží maximalizovat svůj zisk, migrují do zemí s vyšší mzdou a s větší poptávkou po práci. „K migraci dochází tedy poté, co se jedinec po racionálním posouzení nákladů i výhod plynoucích z migrace rozhodne k přesunu ze své země původu do jiné oblasti. Snaží se především maximalizovat svůj užitek, nejčastěji výši příjmu.“ (Vojtková, 2005, „online“). Rozdíly mezi jednotlivými státy by se tak díky migraci měly postupně zmenšovat a nakonec i zaniknout. Po úplném vyrovnání rozdílů, podle zastánců této teorie, migrace zcela ustane.

V mikroekonomickém neoklasickém přístupu hraje naopak hlavní roli jedinec. Jedinec zvažuje možnost migrovat na základě předpokládaných nákladů a výnosů, které jsou s vycestováním spojeny. Migranti se podle této teorie snaží maximalizovat svůj užitek,

přesto nedokáží dopředu stoprocentně odhadnout, jak nákladné doopravdy bude přesídlení do jiné země. Migrace je i v tomto přístupu důsledkem existujících nerovností na pracovních trzích v jednotlivých zemích.

Celkový neoklasický přístup k migraci lze shrnout slovy George Borjase (1989, s. 460-461): *„Neoklasická ekonomická teorie předpokládá, že jedinci maximalizují užitek: migranti 'hledají' zemi, která by maximalizovala jejich blahobyt. Toto hledání je omezeno finančními zdroji migranta, imigračními směrnicemi v konkurenčních hostitelských zemích a emigračními omezeními v zemi původu.“*

Kritici neoklasické teorie poukazují na fakt, že zohledňuje pouze ekonomické aspekty migrace.

3. 3. 1. 1 Push-pull model

Přístup vycházející z neoklasického modelu je znám jako teorie push-pull. Tento koncept se formoval v 50. a 60. letech 20. století. Základy mu položil D. J. Bogue (1963) a jeho myšlenku později rozpracovali Everett S. Lee (1966) a Clifford Jansen (1969). Autoři rozdělují faktory, které zapříčiňují pohyb obyvatelstva do dvou skupin: tzv. „push“ a „pull“ faktorů, které jsou v českých publikacích zmiňovány také jako faktory tlaku a tahu. Podle tohoto přístupu se příčiny migrace nachází v množině negativních, vypuzujících (push) faktorů ve zdrojové oblasti migrace, které vedou obyvatele k vystěhování, a zároveň mezi řadou pozitivních, přitahujících (pull) faktorů, které je lákají na cílové místo. (Drbohlav, Uherek, 2007, „online“)

Mezi tzv. „push“ faktory, které jsou schopny přinutit lidi, aby se odstěhovali z jejich současného bydliště, Brázová, Ezzedine, Gladišová a kol. (2010, s. 18) řadí následující: nízká úroveň životních podmínek, nedostatek ekonomických a pracovních příležitostí, znečištěné životní prostředí, politická represe, přírodní katastrofy nebo válečné konflikty.

Samotná existence uvedených faktorů tlaku („push“ faktorů) ještě nemusí vést k migraci. Aby k migraci mohlo dojít, zároveň musí existovat stát, který migrantovi nabídne lepší podmínky k životu, než se mu dostávají v jeho vlasti.

Ekonomické pull faktory jsou zjevné výhody jako vyšší plat, atraktivní pracovní místa, prosperita a vysoká míra rozvinutosti. Mohou mít i sociálně-politický charakter, jako

například mír, sjednocení rodiny a kulturní blízkost nebo preferenční zacházení. Pull faktory rozhodují v případě plánované, nevynucené migrace (Brázová, Ezzedine, Gladišová a kol. 2010, s. 18).

Najde se i řada autorů, kteří push-pull model neuznávají. Jedním z nich je také Jeunette Schoorl (2000, s. 3), která kritizuje fakt, že koncept nevysvětluje, proč z některých regionů lidé migrují a z jiných nikoli. Dále model nezmiňuje, proč se někteří lidé žijící ve stejné oblasti rozhodnou migrovat a někteří zůstávají.

3. 3. 2 Nová ekonomie pracovní migrace

Nová ekonomie pracovní migrace vychází z neoklasického konceptu. Tvrdí však, že rozhodnutí o migraci nevznikají pouze u jednotlivců, ale že jde o proces, do něhož se zapojuje více spolu souvisejících lidí. Na rozdíl od neoklasické teorie ale nechápe migraci jako čistě individuální akt racionálně uvažujícího a kalkulujícího jedince, nýbrž jako proces rozhodování v rámci větších sociálních jednotek, např. rodiny, domácnosti. V prostředí domácností a rodin, se už neváží pouze zisk a ztráty, náklady a výnosy mezi žitím „tady a tam“, ale diskutována je rovněž otázka potenciálních rizik a jejich minimalizace (Henig, 2007, „online“). V případě, kdy jeden člen rodiny pracuje v zahraničí, dochází v domácnosti k diverzifikaci celkových zdrojů příjmu a tím se zákonitě snižuje riziko ztráty rodinných financí. Remittance⁴ tak představují pro rodinu určitý druh pojištění.

„Co se týče explanační schopnosti nové ekonomie pracovní migrace, jedná se oproti neoklasické ekonomii o značný posun směrem kupředu a velmi dobře popisuje podstatu některých migračních toků, jako je např. migrace z venkova do měst v rozvojových zemích. Již méně než v minulosti je tato teorie aplikovatelná na současné trendy mezinárodní migrace. Při komplexním hodnocení je také nutné konstatovat, že teorie se zabývá příčinami a hlubšími souvislostmi migrace ve vysílající zemi, nikoli pak již podstatnými faktory v potenciálních cílových zemích, zejm. vlivy existující poptávky na trhu práce v nich. Tato problematika začala být cíleně studována až v dalších teoriích.“ (Palát, 2013, „online“).

⁴ Remittance = peníze (nebo zboží) poslané/převedené nebo odvezené migrantem či jiným prostředníkem do zdrojové země migrace, obvykle rodinným příslušníkům (Drbohlav, 2015, s. 26).

3. 3. 3 Teorie segmentovaného pracovního trhu (teorie duálního pracovního trhu)

Další ekonomicky založenou teorií je teorie segmentovaného pracovního trhu (teorie dvojího trhu), kterou uvedl Michael J. Piore. Ve svém díle (Doeringer a Piore, 1971) se nechávají autoři inspirovat dříve zmíněným modelem push-pull faktorů. Mnohem větší váhu však přikládá pull faktorům. Piore zastává názor, že mezinárodní migrace není způsobena push faktory ve vysílajících regionech, jako jsou nízké platy nebo vysoká nezaměstnanost. Naopak je zapříčiněna pull faktory v přijímajících oblastech, zejména trvalou poptávkou po zahraniční pracovní síle.

Tato teorie tvrdí, že lidé v rozvinutých zemích ztrácí zájem o určité pracovní pozice s nižším sociálním statusem a malou šancí na kariérní postup. Ve vyspělých ekonomikách proto vzniká na pracovním trhu poptávka na pracovní pozice, které nejsou pro domácí pracovníky atraktivní. Prázdný prostor je vyplňován zájemci o práci z řad přistěhovalců, kteří často nemají tyto motivační problémy a příliš neřeší otázku sociálního statusu v cílové zemi. Teorie duálního pracovního trhu tak poskytuje vysvětlení koexistence vyšší míry nezaměstnanosti v cílové zemi s vysokou poptávkou po práci zahraničních migrantů (Brázová, Ezzedine, Gladišová a kol. 2010, s. 21).

Tím, že teorie segmentovaného pracovního trhu eliminuje význam push faktorů, nemůže být aplikována obecně na všechny případy mezinárodní migrace, ale pouze v dílčí části případů, kdy je migrace motivována poptávkou.

3. 3. 4 Teorie světového systému

Základy této teorie položil v 70. letech 20. století Immanuel Wallerstein. Migrace je ve Wallersteinově podání, obdobně jako další makrosociální procesy, reakcí na proměny světové ekonomiky.

Podle Brázové a kol. (2010, s. 22) teorie staví na nerovném světovém ekonomickém řádu, který je rozdělen na státy jádra (rozvinutá centra) a zaostalé periferní oblasti. Díky globalizaci se mechanizace ve výrobě dostává ze států jádra do zemí v periferních oblastech, kde však na tak velkou změnu ještě ve většině případů nejsou připraveni. Mechanizace v zemědělství, které je nejdůležitějším odvětvím v méně rozvinutých státech, vede ke snížené potřebě manuální pracovní síly, zemědělci přichází o práci a drobní vlastníci

o půdu. Vzniká tedy masa nezaměstnaných lidí, která se přesouvá z venkova do měst nebo migruje za hranice státu, kde se pracovně uplatní na plantážích nebo v průmyslu. Zároveň nadnárodní firmy (ze zemí jádra) vstupují do rozvíjejících se oblastí (periferních regionů), aby zde stavěly montážní továrny, často v rámci zvláštních zón, vytvořených sympatizujícími vládami a zaměřených na výrobu orientovanou na export. Tento popsaný jev souvisí s ideologickými a kulturními vazbami mezi jádrem kapitalistického prostoru a periferií (Massey, 1993, s. 445-446).

3. 3. 5 Teorie kumulativních příčin

Podle Masseyho (2001, s. 32) je podstata teorie kumulativních příčin v tvrzení, že migrace mění individuální motivace a sociální struktury takovým způsobem, že činí další migraci progresivně pravděpodobnou. Migrace má totiž vliv na sociální strukturu nejen cílových, ale i vysílacích států. Její existence vyvolává řadu efektů, které podporují další vlnu migrace z vysílacích států. Jednoduše řečeno zastánci této teorii tvrdí, že každá migrace vyvolává migraci další. *„Migrace působí následně na pracovní trh, kde se vytváří další pracovní místa, což vede opět k migraci a vzniku nových pracovních pozic, a tak dále. Tak má tedy migrace na makroekonomické úrovni tendence posilovat sama sebe a kumulovat spouštěcí mechanismy v čase.“* (Brázová, Ezzedine, Gladišová a kol. 2010, s. 24).

Na mezinárodní migraci je očima zastánců této teorie z dlouhodobého hlediska nahlíženo jako na negativní jev, který škodí hlavně zemím, odkud lidé odjíždějí. Tím, že lidé v produktivním věku opustí svou zemi, se zaostalost v ekonomicky chudých státech ještě více prohlubuje. Proces spojený s migrací vybrané části obyvatelstva se nazývá „brain drain“. Jedná se o odliv kvalifikované a vzdělané pracovní síly (či populace obecně) ze zdrojových zemí, které jsou tímto ze sociálního hlediska prakticky devastovány. Nebezpečí představuje zejména migrace vysokoškolsky vzdělané populace. (Krejčí, 2014, „online“) Navíc se ještě zvyšuje závislost rozvojových zemí na těch rozvinutých. Zároveň vznikají nerovnosti uvnitř komunit z vysílacích zemí, paradoxně z výnosů, které z migrace plynou. Překvapivě i remittance mají negativní vliv v zemích původu, jelikož způsobují inflaci (Brázová, Ezzedine, Gladišová a kol. 2010, s. 25).

3. 3. 6 Teorie migračních systémů

„Jedním z novějších přístupů je teorie migračních systémů (Migration system theory). Ta klade důraz na mezinárodní vztahy, národní hospodářství, kolektivní jednání a institucionální faktory. Vychází se z předpokladu, že migrační proudy jsou do jisté míry stabilní a strukturované v prostoru i čase, což dovoluje rozlišení na tzv. mezinárodní migrační systémy.“ (Vojtková, 2005, „online“)

Tato teorie bere v úvahu konkrétní historické okolnosti, při nichž docházelo k vytváření migračních vztahů mezi jednotlivými státy. Dle této teorie jsou cílové země se zdrojovými zeměmi propojeny nejen prostřednictvím lidí, ale také historickými, kulturními, (post)koloniálními a technologickými vazbami.

Migrační systém tvoří dvě nebo více zemí, které si navzájem mezi sebou vyměňují kromě migrantů i zboží a kapitál. Tyto výměny jsou v rámci jednoho systému intenzivnější než mezi ostatními zeměmi. Příkladem takových migračních systémů jsou státy, které jsou historicky spojeny koloniálními vazbami. Drbohlav a Uherek (2007, „online“) uvádí případ Maroka a Francie.

3. 3. 7 Koncept dobrovolné a vynucené migrace

Tuto migrační teorii, kdy se příčiny migrace dělí do dvou hlavních skupin, detailně rozpracoval Andreas Demuth. Věnuje se dvěma hlavním typům migrace, dobrovolné a vynucené, které následně člení do dalších podkategorií.

Dobrovolnou migraci třídí Demuth (2000, s. 33-35) na migraci pracovní, řetězovou (důvodem je sloučení rodiny), neimigrační (dočasná migrace z důvodu studia či výzkumu) a migrací za zlepšení životních podmínek (z angl. betterment migration). Zároveň však polemizuje nad zařazením pracovní migrace do kategorie dobrovolné, protože v řadě případů jsou rodiny v zemích původu doslova závislé na zasílaných remitencích. V těchto případech pracovní migrace balancuje na hraně dobrovolné a vynucené.

Vynucenou migraci Demuth (2000, s. 35) rozdělil do dvou základních kategorií: na migraci zapříčiněnou mezilidskými vztahy a migraci způsobenou živelnými katastrofami. Jako příčinu násilné migrace zaviněné mezilidskými vztahy lze uvést válečné konflikty

nebo porušování lidských práv. Do druhé skupiny přírodních katastrof patří sucha, záplavy, sopečná činnost, zemětřesení a s tím související hladomory. Migranta, který je, některým z výše zmíněných důvodů, nucen opustit svou zem, označujeme za uprchlíka.

3. 3. 8 Teorie migračních sítí a transnacionálního sociálního prostoru

Szaló (2007, s. 35) uvádí, že až na přelomu osmdesátých a devadesátých let se pozornost antropologů obrátila v rámci migrace k samotnému pohybu lidí a k jejich příběhům pojednávajícím o vlastním životě pohybu. Na původní domovy přistěhovalců se obracela pozornost ve snaze o odhalení vlivů, jež tyto místní společnosti měly na globální toky.

Teorie migračních sítí zdůrazňuje význam mezilidských vazeb a sociálních sítí v migračních procesech. *„Když migrující překračují státní hranice, nezanechávají za sebou svůj původní domov úplně. Spíše naopak, vytvářejí a udržují přeshraniční ekonomické, politické a kulturní vazby, které propojují jejich původní a nové domovy.“* (Szaló, 2007, s. 25). Migrační sítě slouží k poskytnutí prvotních informací o situaci v přijímající zemi lidem z vysílající země, což jim umožňuje snáze a lépe překonávat překážky a snižovat potencionální rizika spojená s migrací. Díky pomoci, kterou poskytují již usazení krajané těm, co by chtěli migrovat ze zdrojové země, se cena, migrační náklady i dříve zmíněná rizikovost snižují a pravděpodobnost uskutečnění dalších migračních pohybů (směrem ze zdroje do dané cílové země) narůstá. Pokud je migrant napojen na určitou migrační síť, může těžit z několika výhod jako je podpora při příjezdu, zprostředkování vstupu na trh práce, ubytování, kulturní i osobní blízkost lidí stejného původu.

„Důležitým způsobem přispěl k praktikám udržování sociálních sítí telefon, který kromě regulérní komunikace umožnil také participaci na procesu rozhodování ve věcech rodinných a jiných, jež vyžadovaly náhlou „přítomnost“. (Szaló, s. 35).

Ovšem i migrační sítě mají časově omezenou životnost. Někteří badatelé upozorňují na hrozící nebezpečí krátkodobě zvýšené nezaměstnanosti v cílovém prostoru, zapříčiněné příliš velkou koncentrací migrantů v určitých lokalitách nebo povoláních. Po čase proto migrační sítě odumírají nebo dochází k jejich přesunu (Drbohlav, Uherek, „online“).

S teorií migračních sítí je rovněž úzce spojen pojem transnacionálního prostoru. Ten se formuje v rámci globalizačního procesu udržovaného díky snadnější komunikaci, dopravě

a moderním technologiím. Existence těchto prostorů nabourává zavedené vnímání migrace jako nezvratného a jednorázového aktu. Pro obyvatele transnacionálních prostorů se migrace stává permanentní možností. Migrující ani po odjezdu neztrácejí kontakty ve své zemi a udržují si sociální vazby na dvou různých místech. S přihlédnutím na snížené náklady spojené s migrací, může migrující jedinec měnit své působiště nesčetněkrát. Zůstává tedy v tzv. „mezi“ prostoru, a řadí se do skupiny „*trans-migrantů*“⁵.

U transnacionální migrace jde v podstatě o variaci na historicky dobře známou formu pracovní migrace z chudých oblastí. Z čehož také plyne, že transnacionální migrace se týká výhradně lidí v nižších patrech sociální hierarchie (Szaló, 2007, s. 46).

„Teorie transnacionální migrace jsou součástí těch podob soudobého sociálně-vědního myšlení, které poukazují na to, že přítomnost cizinců v „naší“ společnosti je podobně jako duální vztahy lojality či jako mnohonásobné vazby solidarity běžnou součástí globalizovaného světa.“ (Szaló, 2007, s. 151)

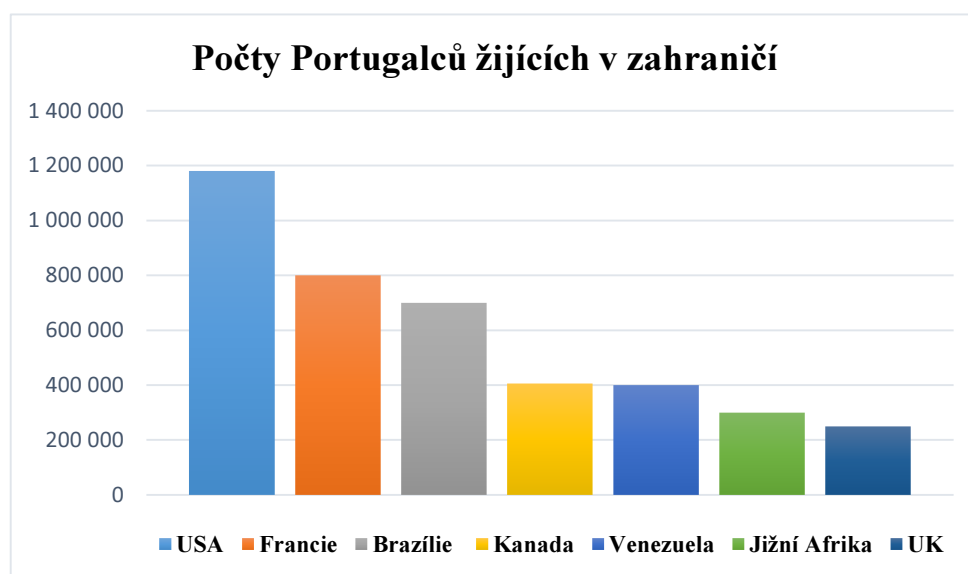
⁵ Transmigranti – tj. přistěhovalci participující v procesu transnacionální migrace (Szaló, 2007, s. 7-8)

4 Portugalští migranti

Almeida (2007, s. 208) tvrdí, že procesy kolonizace a migrace se výrazně podílely na formování portugalské národní identity. Být Portugalcem znamenalo buď být migrantem, nebo alespoň mít v rodině osobu žijící v zahraničí. Následky velkých migračních vln v historii Portugalska, zapříčinily jejich roztroušení po celé Evropě. V poválečné době byly typické destinace portugalských migrantů Francie, Německo⁶, Švýcarsko, Kanada nebo USA. Po vstupu Portugalska do Evropské Unie v roce 1986 a následném ekonomickém vývoji se počet mezinárodních migrantů snížil. Velká Británie představuje pro Portugalce poměrně novou destinaci, ale v poslední době velmi významnou. (Almeida, 2006, s. 209)

Podle nejaktuálnějších dat dostupných z roku 2007 se odhaduje, že počet Portugalců žijících v zahraničí, je přibližně pět milionů. To představuje téměř 50 % obyvatelstva toho evropského státu. Nejčastější destinace portugalských migrantů jsou uvedeny v grafu č. 2⁷.

Graf 2: Počty Portugalců žijících v zahraničí

⁶ Portugalci v zemích jako Německo nebo Francie plnili úlohu tzv. guest workers.

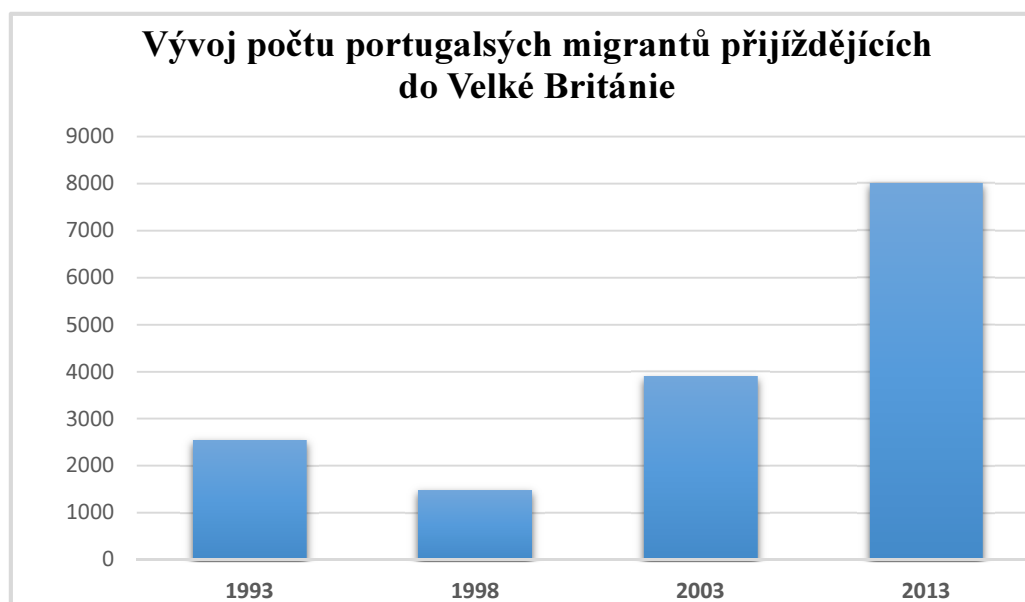
⁷ USA 1,18 milionu, Francie 800 000, Brazílie 700 000, Kanada 406 000, Venezuela 400 000, Jižní Afrika 300 000, UK 250 000. Zdroj: Beswick (2010)

Z evropský statistik, konkrétně z Aktuálních trendů v mezinárodní migraci⁸, (Salt, 2006) vyplývá, že Portugalci mnohem častěji než dříve míří do zemí Evropské unie. Mezi lety 2000 až 2006 do nich vycestovalo celkem 82,2 % ze všech portugalských migrantů.

4. 1 Vstup Portugalska do Evropské unie - vliv na migraci

Vstup do Evropské Unie v roce 1986 měl v Portugalsku pozitivní dopady. Zrychlil se proces modernizace i ekonomického vývoje. Dotace a financování Evropské unie měly zásadní vliv na dobrou ekonomickou situaci v 90. letech minulého století. Portugalsko se stalo atraktivní zemí pro zahraniční migranty. Do země začali přicházet migranti zejména z bývalých portugalských kolonií v Africe a také z Brazílie. (Almeida, 2006, s. 211-212) V roce 2001 se však portugalská ekonomika dostala do fáze recese a HDP země se propadlo na hodnoty z roku 1995. Zvýšila se rovněž nezaměstnanost, která v roce 2000 dosahovala pouze 3,9 %, v roce 2006 již činila 7,7 %. V tomto období dochází také k nárůstu migrace, což je patrné z níže uvedeného grafu.

Graf 3: Vývoj počtu portugalských migrantů přijíždějících do Velké Británie

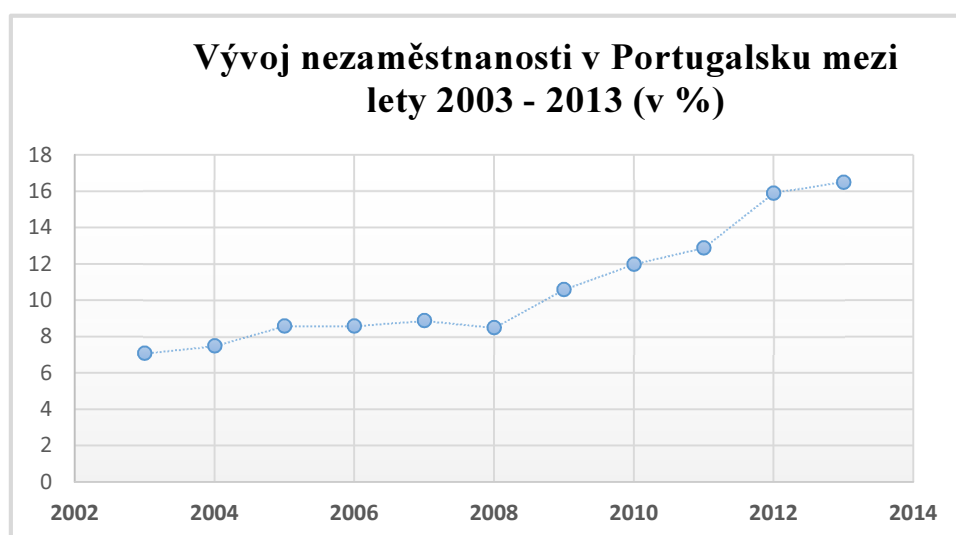
Zdroj: INE, Demographic Statistic; data z OSN

⁸ Statistická data doplňující danou problematiku jsou uloženy v archivu výzkumníka.

Hrozbu představuje pro Portugalsko emigrace mladých vzdělaných lidí, tzv. brain drain. Podle zprávy Světové banky⁹ v roce 2006 13 % absolventů po studiu vycestovalo.

Jak uvádí Telegraph (HENRIQUES Joana Gorjão, 2011, „online“) finanční krize v roce 2009 portugalskou ekonomiku tvrdě zasáhla. Na konci roku 2010 byla portugalská ekonomika třetí nejslabší v eurozóně. Hůře na tom bylo pouze Řecko a Irsko. Alarmující výše dosáhla také míra nezaměstnanosti, ta se vyšplhala až k 18 %, jak lze vidět v grafu⁴. Khalip (Reuters, 2015, „online“) upozorňuje na nezaměstnanost mezi mladými Portugalci, ta byla v roce 2013 vyšší než 30 %. Tyto aspekty měly podíl na nárůstu migrantů. Do Velké Británie dle informační společnosti Eurostat odcestovalo v roce 2013 na 8000 lidí.

Graf 4: Vývoj nezaměstnanosti v Portugalsku.

Odhadovat celkové počty migrantů v Evropě představuje těžký úkol, zejména kvůli Schengenskému prostoru a volnému pohybu osob je těžké monitorovat migrační proudy. Zároveň se rozcházejí výsledky uvádějící počet migrantů v cílových a vysílajících zemích. Podle Almeidy (2007, s. 226-227) se počet Portugalců žijících ve Velké Británii může odhadovat z řady různých zdrojů, jež se často liší. Autor tvrdí, že velké rozpětí intervalu zapříčiňuje zejména častá mobilita migrantů a chybné určení zemí jejich původu. Někdy jsou totiž za Portugalce chybně označováni migranti z bývalých portugalských kolonií.

⁹ Data dostupná na webových stránkách Světové banky i v archivu výzkumníka.

Podle Almeida (2007, s. 223) jsou Portugalci, vyjíždějící do Velké Británie, zpravidla pracovní migranti, kteří se snaží v zahraničí najít "lepší život" a podmínky. Po roce 1990 40,8 % portugalských migrantů, kteří přijeli na britské ostrovy, nemělo žádnou kvalifikaci.¹⁰

Bylo pravidlem, že portugalskou komunitu na britských ostrovech tvořili mladí a nekvalifikovaní pracovníci, kteří se koncentrovali ve špatně placených zaměstnáních. V letech 2005 a 2006 začíná také stoupat podíl vysoce kvalifikovaných Portugalců mířících do Velké Británie. Zvyšuje se také i počet mezinárodních studentů, kteří si v zahraničí tvoří sociální síť, díky kterým může být pozdější mobilita snazší (Almeida, 2007, s. 226).

4. 2 Role Velké Británie v kontextu migrace

Z dostupných údajů vyplývá, že počet migrantů ve Velké Británii stoupl mezi lety 1993 a 2013 z 3,8 milionu na 7,8 milionu. Z devíti regionů, do kterých se Anglie člení, je největší zastoupení migrantů v Londýně. Region North West, do něhož spadá oblast Cheshire a město Northwich, ve kterém probíhal výzkum i rozhovory s informátory, obsadil třetí příčku.

Toto rozvrstvení migrantů téměř identicky kopíruje i portugalská diaspora ve Velké Británii. Bezkonkurenčně nejvíce portugalských migrantů míří do Londýna. Statistické údaje o počtu portugalských migrantů v regionu North West zveřejnil v prosinci 2012 Britský úřad pro národní statistiku¹¹. V roce 2011 již v dané oblasti žilo více než 4000 obyvatel s portugalským pasem. Vliv portugalské komunity v oblasti Cheshire dokazuje i nabídka prací, síť portugalských restaurací Nando's nebo zaměstnavatelé poptávající na trhu práce portugalsky mluvící migranty.¹²

¹⁰ Portugalci se v UK někdy označují jako 3 P immigrants (picking, packing, plucking). V překladu sbírání, balení, trhání. To referuje na náplň práce, kterou migranti často vykonávají. (Almeida, 2007, s. 224).

¹¹ Statistická data doplňující danou problematiku jsou uloženy v archivu výzkumníka.

¹² Nabídka práce na britských webových stránkách <http://www.toplanguagejobs.co.uk/>, <http://www.careerjet.co.uk/> nebo <http://www.indeed.co.uk/>. Kde ke dni 9. ledna 2016 bylo k dispozici jen v oblasti Cheshire více než 200 zaměstnání poptávající portugalsčinu.

4. 2. 1 Postoj britské vlády k migrantům

Pozitivní postoj ke kontrolované imigraci zaujímá vláda Davida Camerona. Sám předseda vlády ve svém prohlášení zdůrazňuje, že Británie byla historicky vždy zemí s otevřeným přístupem k migrantům. Prohlašuje, že moderní a ekonomicky vyspělá země jako Velká Británie potřebuje příliv zahraničních pracovníků. Varuje však a vymezuje se vůči nelegální migraci lidí ze zemí mimo EU (Cameron, 2014, „online“).

Pro obyvatele Evropské unie je proces vycestování a získání práce ve Velké Británii poměrně snadně přístupný. Občanům EU stačí pouze doklad totožnosti, (občanský průkaz, cestovní pas) aby se dostali do Velké Británie. V případě pracovní migrace musí migrant, předtím, než uzavře pracovní kontrakt, získat National Insurance Number. Toto číslo slouží k daňové evidenci a je možné ho získat po osobní schůzce v některém z pracovních center v Británii. Pro obdržení daňového čísla je nutná alespoň minimální znalost anglického jazyka. Po získání National Insurance Number už migrantovi nic nebrání ve vstupu na pracovní trh. (Gov.uk, „online“)

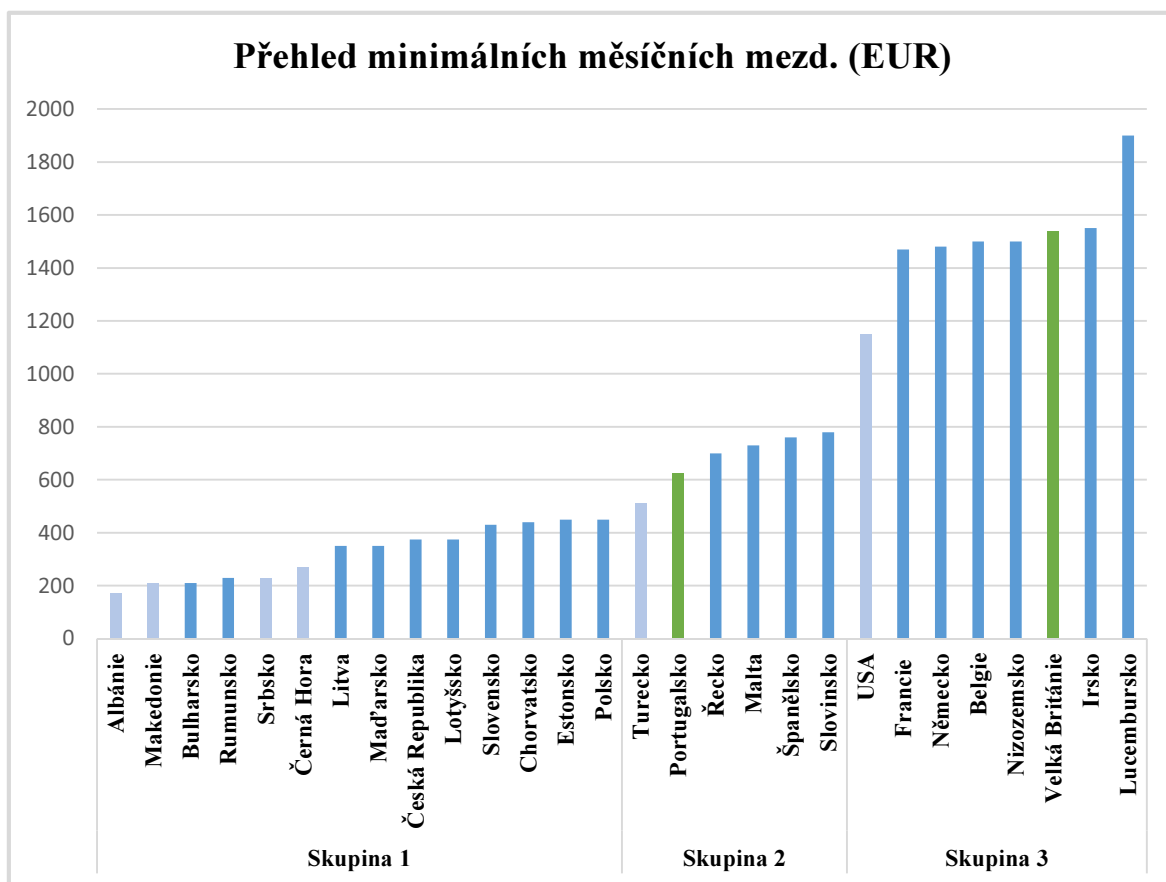
Jak bylo již výše zmíněno, pracovní migranti z Portugalska se na britském trhu koncentrují spíše na hůře placených pozicích. Pro orientaci je proto níže uveden graf minimálních měsíčních mezd vybraných evropských států. Dle výzkumu¹³ prováděného společností Eurostat vyplývá, že minimální mzda ve Velké Británii je oproti Portugalsku téměř trojnásobná¹⁴

¹³ Statistická data společnosti Eurostat doplňující danou problematiku jsou uloženy v archivu výzkumníka.

¹⁴ Mzdy jsou v grafu vyčísleny v eurech za měsíc.

Graf č. 6 vychází z nejaktuálnějších dat společnosti Eurostat k lednu 2016.

Graf 5: Přehled minimálních měsíčních mezd ve vybraných státech. (v eurech/měsíc)

5 Transnacionalismus, udržování identity

„Transnacionální migrace se stala centrálním pojmem teorií, podle kterých je novým trendem soudobých procesů migrace vznik transnacionálních sociálních polí propojujících původní a nová místa pobytu přistěhovalců.“ (Szaló, 2007, s. 7).

Transnacionalismus definuje sociální a kulturní antropolog Steven Vertovec (1999, s. 2-3): *„Transnacionalismus obecně odkazuje k multiplicitním vazbám a interakcím, které spojují lidi nebo instituce napříč hranicemi národních států“* Szaló (2007, s. 48) poukazuje na vzájemnou závislost mezi pracovními migranty a rodinnými příslušníky žijícími v původní domovině. Pracovní migranti jsou závislí z hlediska politického, naopak závislost osob, které zůstaly doma, vzniká z důvodu ekonomického. Henig (2007, s. 4) zastává názor, že prostorové vzdálenosti jsou překlenovány a tmeleny jednak technologickými možnostmi, rozvojem telekomunikačních technologií, dostupností letecké dopravy a podobně. Jednak je tento transnacionální udržován prostřednictvím sociálních institucí, jakými jsou dary, remitence, či transnacionálně uzavírané sňatky.

Szaló (2007, s. 40) uvádí, že v současném světě zaniká metaforická představa centra a periferie, jelikož se sociální prostor centra přibližuje dění v sociálním prostoru periferie. Už neexistuje jednoznačná hranice mezi centrem a periferií a oba prostory vzájemně splývají. *„Není to již území, co vymezuje populaci národního státu, jsou to spíše přes hranice udržované sociální, politické a kulturní vztahy, které vytvářejí politické společenství občanů určitého státu. Transnacionální vazby jsou tím pádem pojímány jako prostředek udržování loajality přistěhovalců k národnímu státu jejich původního nebo nového domova.“* (Szaló, 2007, s. 61) Podle Szaló (2007, s. 136) může za zvýšenou intenzitu formování transnacionálních polí proces globalizace modernity.

5.1 Transnacionální sociální sítě

Szaló (2007, s. 110) popisuje, že na migranty v konceptu transnacionalismu, je nahlíženo jako na aktivní, jednající subjekty. Není proto náhoda, že pojem transnacionální identity vznikl právě při interpretaci fenoménu aktivního udržování vztahů přistěhovalců se svým původním domovem. Už na přelomu devatenáctého a dvacátého století bylo zřejmé,

že formou dopisování a peněžních převodů přistěhovalci udržují vazby se svými původními domovy. Szaló (2007, s. 111) cituje názor Bretella (2000): „*Díky stále se zrychlujícím formám dopravy a telekomunikace se zkracuje vzdálenost mezi různými zeměmi, ke kterým se přistěhovalci vážou. Přistěhovalci se tím pádem nezdají být vykořeněnými subjekty, naopak jde o aktivně jednající lidi, kteří opakovaně – tam a zpět – překračují nejenom hranice států, ale také různých kultur a společenstev.*“ Následné začleňování přistěhovalců do místní komunity je umožňováno právě příslušníky místního společenství, nikoli úřady státu.

5. 2 Transnacionální identity

Transnacionální identity odhalují možnost souběžnosti dvou či více domovů a dvou či více národních identit (Szaló, 2007, s. 114). U transnacionálních migrantů může dojít k tomu, že vzniknou tzv. smíšené či dvojí identity prostřednictvím jejich udržování vazeb a přináležitosti ke společnostem obou zemí (Rákoczyová, Trbola, 2009).

Jak již bylo výše zmíněno, životní svět transmigrantů – svět, ve kterém jednají, přijímají rozhodnutí a v němž jsou formovány jejich identity – se takto zakládá na sítích sociálních vztahů, které propojují místa nacházející se ve dvou nebo více národních státech a vytvářejí tak transnacionální sociální pole. Životní svět transmigrantů není ve skutečnosti tvořen ani původním domovem, ani domovem novým, nýbrž transnacionálním sociálním polem vznikajícím jako nedomyšlený důsledek každodenních praktik propojování původního a nového domova (Szaló, 2007, s. 116-118).

5. 3 Diaspora

Pojem diaspora v původním významu značí negativní až katastrofální stav způsobený násilným odtržením jisté populace od jejího původního osídlení a její rozptýlení v prostorově vzdálených lokalitách. Ke konci dvacátého století se začíná význam pojmu diaspora měnit. Začíná se hovořit ve smyslu diaspory o mnoha populacích, které se zformovaly v hostitelských zemích na základě společného původu (Hanus, 2009, „online“).

Szaló (2007, s. 127) se ve své knize odkazuje na Jamese Clifforda a jeho pojetí diasporických společenstev – v jeho pojetí jde o společenstvo lidí, kteří mají kromě současného domova také další kolektivně sdílený domov nacházející se za hranicemi toho současného. Werbner (2002) však přichází i s jiným pohledem na diasporu, říká, že nemusí být pojata jako komunita či společenství, nýbrž ji lze pojmout jako místo (Hanus, 2009, „online“).

Zdůraznění metafory překračování hranic také vedlo k tomu, že se přistěhovalci stali symbolem osvobodivého rozpojení místa, kultury a identity. V tomto smyslu mohou životní podmínky diasporické existence vést ke vzniku „dvojího vědomí“ (double consciousness), což označuje situaci, ve které jsou identity jednotlivců formovány prostřednictvím překračování hranic a odmítání starých jistot (Gilroy, 1993, dle Hirt a kol. 2012, s. 298). Dalším důležitým konceptem pomáhajícím pochopit podmínky existence přistěhovalců, žijících v diaspoře, je tzv. „třetí prostor“ (Bhabha, 1994, s. 93-101). Jde o podobu prostoru bez jistoty a zakotvenosti. Třetí prostor je prostorem nepatřícím plně ani k původní, ani k hostitelské společnosti. Střídají se zde zkušenosti vymístění a začleňování.

Werbner, jak uvádí Szaló (2007, s. 130), kladla důraz na to, že diaspora neexistuje pouze skrze sdílenou imaginaci, nýbrž díky konkrétním a objektivizovaným praktikám diasporických forem jednání. Například někteří příslušníci diasporu participují na svém žitém prostoru tím, že tvoří náboženské diskusní skupiny. Ostatní se podílejí tím, že každý měsíc pořádají pravidelná čtení poezie.

Szaló (2007, s. 128) rovněž uvádí spojitost mezi diasporou a výše zmíněným transnacionálním polem. Sociální a kulturní podmínky transnacionálních sociálních polí podobně jako podmínky diasporické existence vytvářejí prostředí pro vznik a rozvoj plurálních identit, pro rekonstrukci a reinterpretaci místních a přeshraničních vztahů přináležitosti.

5. 4 Akulturační strategie

To, zda se u migranta objeví po příjezdu do cizí země příznaky kulturního šoku, záleží na mnoha vnějších i vnitřních faktorech. Pokud člověk zůstává v novém kulturním prostředí delší dobu, nastupuje u něj proces změn – akulturace. Každý člověk nebo sociální skupina

se s novým kulturním prostředím vyrovnává specifickým způsobem. J. W. Berry rozřídil tyto způsoby do čtyř typů takzvaných akulturačních strategií (Gillnerová, Kebza, Rymeš, 2011, s. 98-100).

První z nich je asimilace, kdy jedinec nebo skupina usiluje o co největší splynutí s kulturou hostitelské země, přičemž potlačuje vlastní kulturu. Druhou teorií je separace, která představuje izolování se od hostitelské kultury a snahu o maximální zachování kultury vlastní.

Marginalizace, jako třetí z akulturačních strategií, představuje způsob vyrovnávání se, ve kterém nedojde ke ztotožnění ani s jednou kulturou, dochází k neschopnosti přisoudit hodnotu jedné z kultur. Poslední a zřejmě nejúspěšnější akulturační strategií, je integrace. Jedinec nebo skupina považuje hostitelskou kulturu za důležitou a přisuzuje jí hodnotu, přičemž si zároveň chce do jisté míry zachovat kulturu vlastní (Gillnerová, Kebza, Rymeš, 2011, s. 99-100).

6 Praktická část

Ještě před úvodem do praktické části bakalářské práce bych chtěl poznamenat, že jsem ve městě Northwich žil už v létě 2013 po dobu tří měsíců. Již tehdy mě zaujalo množství portugalských migrantů, žijících v tomto městě. Když jsem proto o dva roky později volil téma bakalářské práce, záhy mě napadlo vydat se do Northwich znovu, detailně prozkoumat prostředí i portugalskou komunitu a zjistit příčiny, které migranty vedou k opuštění jejich rodné země. Zároveň mi téma pracovní migrace přišlo blízké a zajímavé ze studijního hlediska, jelikož jsme se oblastmi a tématy identity, migrace a transnacionalismu věnovali během bakalářského studia hned v několika předmětech.

Zúčastněné pozorování probíhalo v období od začátku června do konce září. Výzkumník si během pozorování vedl blok s terénními poznámkami.

Je důležité poznamenat, že rozhovory s informátory i další diskuze probíhaly v anglickém jazyce. Portugalci participující na výzkumu, byli všichni bilingvní.¹⁵ Na území Velké Británie žili mezi dvěma a pěti lety a řeč bez problému ovládali.

6. 1 Navázání kontaktu

„Při zúčastněném pozorování musíme získat přístup do terénu a vytvořit kontakt s účastníky situace. V mnoha případech je získání přístupu časově náročný úkol. Proto je vhodné se jím zabývat delší dobu před počátkem akce. Seznámení s prostředím a účastníky také vyžaduje specifické dovednosti.“ (Hendl, 2005, s. 194)

Navázat kontakty bylo pro výzkumníka snadné. Výzkumník zůstal se zástupci portugalské menšiny v denním kontaktu, ta ho vřele přijala, což Claudia (29 let, 2 roky v UK) přisuzovala přátelské portugalské povaze i tomu, že výzkumník byl rovněž ve Velké Británii „cizincem“. Claudia také porovnávala rozdíly v chování Portugalců a Britů. Stejně jako ostatní zástupci portugalské menšiny zdůrazňovala otevřenost a přátelskou povahu Portugalců.

¹⁵ Pedagogický slovník vykládá bilingvismus jako: „dvojjazyčnost, schopnost jedince mluvit dvěma jazyky. V přesnějším psycholingvistickém vymezení je bilingvismus druh komunikační kompetence, umožňující realizovat různé komunikační potřeby pomocí jak prvního, tak druhého jazyka.“

„Každý Brit, kterého jsem v Británii potkala, se ke mně choval hezky. Ale není to stejné jako v Portugalsku. Protože si nemyslím, že by Britové navazovali vztahy tak snadno jako Portugalci. Když se s někým v Portugalsku seznámíš, i třeba poprvé, hned jsou z vás nejlepší přátelé.. Chodíme se hned navštěvovat domů a rodiče znají moje přátele. Jsme vlastně velká rodina už od chvíle, kdy se seznámíme. A uvědomuji si, že Britové, když jsou opravdu hodně dobří přátelé, mohou to cítit také. Ne však s každým, koho potkají.“ (Claudia, 29 let, 2 roky v UK)

6. 2 Role klíčového informátora

Jak již bylo zmíněno, klíčoví informátoři zastávají u etnografického výzkumu důležitou roli. Klíčovými informátory výzkumu byli zvoleni Armando (25 let, 5 let v UK) a Claudia (29 let, 2 roky v UK). Oba klíčoví informátoři měli velké množství kontaktů na ostatní portugalské migranty.

6. 2. 1 Profily klíčových informátorů

Armando (25 let, 5 let v UK) – Armando přijel do Northwich v roce 2010. Po příjezdu pracoval v UKCM, má velké množství kontaktů mezi portugalskou komunitou v Northwich. Rok po jeho příjezdu za ním dorazila i přítelkyně Tanja, které se život v zahraničí nezalíbil, a odjela zpět do Portugalska. Po Armandově pracovním úrazu v roce 2013 za ním znovu přijela, společně si pronajali dům a začali pracovat v Moto Services. V následujícím roce Tanja otěhotněla a opět odjela do rodného Portugalska k rodičům. Armando zůstal v Anglii, žil v jejich bývalém domě sám, zadlužil se a vystěhoval se do podnájmu do sharehouse na Middlewich road, kde sdíleli s výzkumníkem společně jedno z pater domu. V době, kdy výzkum započal, měl Armando půlroční dceru Matildu, která žila společně s Tanjou u jejich rodičů v Portugalsku. Armando splatil dluhy na začátku roku 2015 a poté začal šetřit peníze pro Matildu a Tanju. Peníze posílal jednou měsíčně bankovním převodem na Tanjin účet. S Tanjou denně komunikoval prostřednictvím video hovorů. Tanja ho často přemlouvala, aby přijel za nimi do Portugalska, protože byla zajištěna od rodičů a chtěla, aby byl s ní a malou Matildou v Portugalsku. Sám Armando váhal, protože v návratu do Portugalska

neviděl po ekonomické stránce budoucnost. Ale možnost přestěhování se zvažoval během celé doby, kdy výzkum probíhal.

Claudia (29 let, 2 roky v UK) - Claudia pracuje jako assistant manager, mluví výbornou angličtinou. Mezi zaměstnanci i přáteli má přezdívku CJ. Claudia vystudovala v Portugalsku vysokou školu v oboru biologie. Pracuje v Moto Services společně se svým přítelem Brunem, oba vycestovali do Northwich v průběhu roku 2013. Výzkumník byl zaměstnancem stejné pobočky. V práci zůstávala ze všech zaměstnanců nejdéle a je hodně snaživá. Žijí spolu s Brunem rovněž na Middlewich road. Pronajímají si dům, ve kterém bydlí sami dva. V srpnu odjeli s Brunem do Portugalska, kde měli svatbu. V Portugalsku nezůstali a vrátili se po dvou týdnech zpět do práce.

Po shromáždění potřebných dat a odjezdu z Northwich výzkumník i nadále zůstával v úzkém kontaktu s oběma klíčovými informátory. Jejich životní příběhy se na konci roku 2015 vydaly naprosto jinými směry. Armando se definitivně rozhodl vrátit zpět do Portugalska a žít společně s Tanjou a dcerou Matildou. Naopak Claudii se podařilo přesvědčit své rodiče, aby se přestěhovali za ní. Claudia s manželem Brunem rozhodně neplánují v blízké budoucnosti opustit Northwich. Chtějí založit rodinu a chtějí své děti, i s pomocí Claudiiných rodičů, vychovávat na území Velké Británie.

6. 3 Popis místa

Výzkum započal 2. června 2015 ve městě Northwich patřícího do okresu Cheshire a anglického regionu North West. Northwich je, co se týče počtu obyvatel, menší anglické město, rozkládající se na ploše 14 km². Poslední dostupné údaje o počtu obyvatel jsou k dispozici za rok 2011, kdy v městě podle UK National Statistics žilo 19 924 osob¹⁶.

Northwich působí na první pohled jako průmyslové město nacházející se mezi dvěma velkými britskými městy – Liverpoolem a Manchesterem. Celá tato oblast je historicky známa právě jako centrum těžkého průmyslu.

¹⁶ Informace čerpané z <http://www.neighbourhood.statistics.gov.uk> („online“)

Northwich je prostorově rozlehlé město, jehož centrum se nachází okolo pěší zóny na Witton street, která je obklopena krámkami, obchody a lavičkami. Výzkumník byl ubytován v sharehouse¹⁷ na Middlewich road, vzdáleném přibližně tři kilometry od centra. Výzkumník sdílel ubytování s jedním z klíčových informátorů – Armandem. (25 let, 5 let v UK) Důležitou funkci ze společenského hlediska zastával prostorný obývací pokoj, který byl vyzdoben portugalskými vlajkami¹⁸ nebo znaky portugalských fotbalových klubů. Armando sem pravidelně zval své přátele.

V okolí ulice Middlewich road bydlí i další Portugalci, nekonzentrují se však zde všichni, kteří ve městě žijí a jsou naopak rozprostřeni po celém městě.

„Nebydlíme všichni na jednom místě, protože každý si hledá dům podle výše nájmu. Ale víme o sobě, víme, kde bydlí ostatní Portugalci. Často se navštěvujeme, několikrát týdně zvu své přátele na jídlo nebo na drink... Northwich není velké město, za 15 minut jsi na druhém konci.“ (Armando, 5 let v UK)

V Northwich a blízkém okolí zaměstnávají Portugalce dvě velké společnosti, které tvoří největší poptávku po zahraničních migrantech v oblasti. Vedle společnosti Moto Services, která bude detailněji popsána v následující kapitole, zde figuruje firma UKCM, zabývající se opravou a rozebíráním velkých železných kontejnerů. Jedná se o manuální práci, na kterou nejsou kladeny vysoké jazykové nároky. Armando (25 let, 5 let v UK) zde dříve pracoval a práci popisuje jako manuální a fyzicky velmi náročnou.

„Tady v Northwich máš jako Portugalec dvě hlavní možnosti, jak najít práci. Buď pracovat v Motu nebo pro UKCM. V UKCM přijmou každého, sám jsem tam dva roky pracoval. Jde o fyzicky náročnou práci, u které nemusíš vůbec myslet. Někomu taková práce vyhovuje. Já do ní začal chodit, protože jsem neuměl mluvit anglicky, ale snažil jsem se a myslím, že jsem se hodně zlepšil. Moje angličtina ale pořád není perfektní.“

Těm, kterým nezáleží jen na penězích, protože týdenní mzda je v obou firmách podobná, a mají motivaci pracovat s lidmi, ti pracují v Motu. Kdo ví, možná už brzo bude někdo z nás také manažerem. Už jen ta věc, že se CJ a Magda dostaly na pozice assistant manager, je

¹⁷ Jedná se o třípatrový dům, kdy každé patro společně sdílí dva až tři nájemci. Dále se v domě nachází společná kuchyň s koupelnou, o kterou se dělí všichni nájemci.

¹⁸ Portugalské vlajky se nacházely i v ostatních domácnostech, kde informátoři žili.

pro mě velmi motivující, protože vím, že toho můžu také dosáhnout.“ (Armando 25 let, 5 let v UK)

Armando také říká, že práce v Moto Services je pro Portugalce prestižnější, i proto, že zde pracuje velké množství Britů na rozdíl od UKCM, kde Britové zastávají pouze řídicí funkce a na pozicích řadových zaměstnanců pracují cizinci. Zároveň Portugalci, kteří získali práci v některé z poboček Mota, dostávají zpětnou vazbu na to, že mají dobrou jazykovou výbavu.

Výzkum byl soustředěn na mladé Portugalce¹⁹ pracující v Moto Services, jelikož s nimi byl výzkumník v každodenním kontaktu a zároveň díky jejich velmi dobrým jazykovým znalostem. Ke kontaktu s Portugalci docházelo i během mimopracovních aktivit a se všemi si výzkumník vytvořil přátelský vztah.

6. 4 Popis pracovního prostředí

Výzkum bakalářské práce probíhá ve společnosti Moto Services. Ta zahrnuje síť čtyřiceti pěti motorestů, které působí na území Velké Británie. Pobočka Moto - Knutsford se nachází sedm kilometrů od města Northwich. Jedná se o motorest, postavený u rychlostní silnice ve směru na Manchester. Vedle Northwich je poblíž motorestu ještě jedno město – Knutsford. To má však pověst lukrativní destinace a ceny bytů, domů i potravin jsou zde znatelně dražší. Řadoví zaměstnanci včetně Portugalců žijí všichni v Northwich, které je cenově dostupnější.

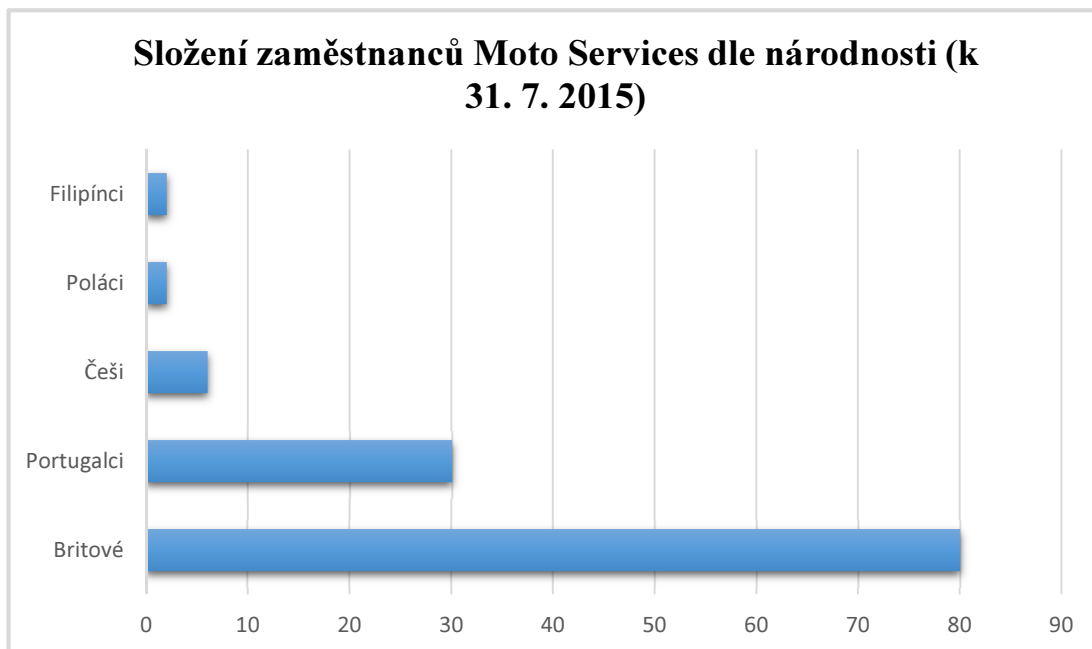
V Motu je několik pracovních jednotek. K motorestu vedou dva vjezdy, u každého z nich je benzinová pumpa. Uvnitř velké budovy jsou poté dvě občerstvení Burger King, Marks&Spencer, Greggs, tři pobočky Costa Coffee, dvě prodejny WH Smith a jedna restaurace (EDC). Počet zaměstnanců se pohybuje okolo 130 lidí. Jednu směnu pokryje 32 - 45 zaměstnanců. Záleží totiž, zda se jedná o pracovní den nebo víkend, protože od pátku do neděle a během svátků je kvůli zvýšené koncentraci aut na dálnici také větší počet zákazníků motorestu, což si vyžaduje více zaměstnanců.²⁰ Z celkového počtu zaměstnanců je třicet Portugalců, dále zde pracuje šest Čechů, dva Poláci a dva Filipínci. Většinu

¹⁹ Všichni informátoři byli v době odjezdu do Velké Británie mladší třiceti let.

²⁰ Přesný počet zaměstnanců je složité uvést, protože řada Britů, k srpnu 2015 to bylo celkem 35 zaměstnanců, pracuje na zkrácený úvazek. Data poskytnuta vedením společnosti Moto Services k 31. 7. 2015.

zaměstnanců – přibližně osmdesát tvoří Britové. Grafické znázornění je uvedeno v grafu č. 6. Data jsou platná k 31. 7. 2015.

Graf 6: Složení zaměstnanců Moto Services - Knutsford dle národnosti.

Zdroj: Data poskytnuta vedením Moto Services. (31. 7. 2015)

Řídící struktura podniku je rozdělena do několika stupňů. Nejvýše je postavená tzv. head office, kde pracují tři lidé, které řídí jedna manažerka. Na dalším řídicím stupni pracují manažeři jednotlivých poboček uvnitř Mota. Ti mají své zástupce – assistant manager. Na nejnižší řídicí úrovni poté stojí vedoucí jednotlivých směn – Supervisor. Průměrná řídicí kapacita je rovna 5,7 pracovníkům.²¹

Již u pracovního pohovoru a úvodního dne v práci (tzv. Welcome Day) je všem zahraničním zaměstnancům oznámeno, že během pracovní doby je zakázáno, uvnitř budovy Moto Services, mluvit jinak než anglicky. To hlavně z ohledu vůči zákazníkům, které by obsluha mluvící cizím jazykem mohla dostat do rozpaků.

Pouze dva Portugalci pracují v některé z řídicích funkcí. Konkrétně Claudia, (29 let, 2 roky v UK) která je zaměstnankyní Costa Coffee a Magda (30 let, 3 roky v UK) pracující v Burger King. Obě zastávají pozici assistant manager. Ostatní portugalští migranti působí ve funkci

²¹ Průměrná řídicí kapacita udává, kolik lidí řídí v průměru jeden řídicí pracovník. Počítá se dle následujícího vzorce.
$$q = \frac{n \cdot a_0}{p \cdot a_v}$$

řadových zaměstnanců. Portugalští zaměstnanci jsou rozmístěni do různých poboček v Motu a nekoncentrují se pouze na jednom místě. Jedinou výjimku tvoří uklízeči, kterých je dohromady osm, a všichni jsou portugalské národnosti.

„Tu práci dělají i někteří z našich rodičů, například od Rubena nebo Veronicy. Všichni jsou starší čtyřiceti let a jsou za práci uklízeče rádi. Nepotřebují si dělat kariéru. Vidíš, že většina z nich nerozumí vůbec anglicky.“ (Diogo, 20 let, 5 let v UK)

U uklízečů je v Motu neúplná znalost anglického jazyka tolerována vzhledem k tomu, že nepřichází do osobního kontaktu se zákazníky. V jednotlivých pobočkách naopak pracují Portugalci mladší třiceti pěti let a jejich angličtina je na velmi dobré úrovni.

6. 5 Vztahy v komunitě

Následující kapitola popisuje vztahy mezi Portugalci žijícími ve městě Northwich. Portugalští migranti nepořádají žádné hromadné události pro všechny členy místní komunity. Spolupracují, vzájemně si pomáhají nebo se schází v menších skupinkách podle svých zájmů, potřeb či osobních sympatií. Hlavní důvody, vedoucí k udržování kontaktu mezi členy skupiny, jsou popsány v dalších podkapitolách.

6. 5. 1 Cesta do práce

Jelikož mezi motorestem a městem Northwich nefungovala žádná forma veřejné dopravy, dopravovali se zaměstnanci do práce auty, Češi a Poláci jezdili na kolech. Portugalci, přestože všichni nevlastnili auta, nikdy nechodili do práce pěšky či na kole. Armando (25 let, 5 let v UK), který nebyl držitelem řidičského průkazu, se vždy domluvil s některým z jeho krajanů, kteří buď pracovali ve stejném čase jako on nebo ho dobrovolně odvezli do práce. A na podobném principu spolujízdy a domluvy cestovali i ostatní portugalští migranti pracující v Motu, kdy v drtivé většině jelo v autě několik lidí. Zajímavostí je, že Britové, kteří z velké části také bydlí v Northwich, neměli potřebu domlouvat se na společné cesty a vždy jezdili autem jednotlivě.

Claudia (29 let, 2 roky v UK) popisuje celý systém jako řetězovou reakci. Když je v Motu nově zaměstnaný Portugalec, který ještě nemá auto, domlouvá se, aby ho někdo svezl do práce. Získá kontakty, které využívá i poté, kdy si auto pořídí. Claudia říká, že je zbytečné, aby na stejnou směnu lidé přijeli dvěma různými auty, ale zároveň dodává, že Britům to zvláštní nepříjde.

Portugalci měli zároveň velký přehled o pracovních směnách svých krajanů a téměř vždy věděli, kdy jim končí směny a tím se vzájemně mohli odkázat na zaměstnance, kterému končila směna stejně. Když si nebyli jistí, utvrdili se pomocí komunikačních technologií.

6. 5. 2 Volnočasové aktivity a funkce sociálních sítí

Portugalci chodí hrát pravidelně každý týden v pondělí fotbal do sportovního centra Moss Farm Leisure Complex v Northwich. Z informátorů na zápasy chodí Armando (25 let, 5 let v UK), Ruben (20 let, 2,5 let v UK), Diogo (25 let, 5 let v UK) a Pedro (33 let, 3 roky v UK). Hráči, kteří se fotbalu účastní, mají založenou skupinu na sociální síti Facebook, kde potvrzují svou účast. Na fotbal se někdy přijdou podívat i známí nebo přítelkyně hráčů.

Díky navázání kontaktu s Portugalci, zejména díky přímlově od klíčového informátora Armanda, je výzkumníkovi povoleno se zápasů pravidelně aktivně účastnit.²² Jde o přátelské zápasy, kterých se týdně účastní mezi 12 – 20 hráči²³. Vedle hráčů zaměstnaných v Moto Services se zápasů účastní z větší části Portugalci pracující v UKCM, z jejichž iniciativy se začala tato sportovní akce pravidelně pořádat. Portugalci berou fotbal velmi prestižně²⁴. Po fotbale se hráči podle zájmu a nálady buď ubírají domů, nebo se jedou občerstvit do baru Penny Black v centru Northwich. Zde se nejvíce probírají témata sportu, práce, bydlení nebo problémů spojených s životem v Anglii (daně, poplatky, problémy v práci).

„Pro mnohé z těch lidí tady v Northwich je pondělní fotbal jedinou chvílí v celém týdnu, kdy nemusí myslet na svoje problémy nebo na práci a jen se baví a užívají si hry

²² Armando má uvnitř skupiny hráčů vysoký sociální status. Díky jeho přímlově se výzkumník stal historicky prvním „cizincem“, který se přidal ke hře.

²³ Počet hráčů závisí na tom, jakou pracovní dobu v pondělí mají.

²⁴ Portugalci jsou během hry velmi hluční a temperamentní. Zajímavostí je, že i když Portugalci počítají skóre, více než vstřelení branky je oceněna fotbalová paráda, kterou je zesměšněn soupeř.

s přáteli. Když sem jedu, jsem unavený z práce, po hře jsem však plný energie a na práci zapomenu. Všichni to cítí stejně.“ (Pedro, 33 let, 3 roky v UK)

Důležitou roli v udržování kontaktu se svou domovinou mezi Portugalci žijícími ve Velké Británii zastávají sociální sítě. Portugalci pracující v Motu mezi sebou nejčastěji komunikují prostřednictvím zpráv a video hovorů přes aplikaci Messenger. Zároveň mají Portugalci vytvořenou skupinu na sociální síti Facebook, která je určena pro Portugalce žijící na ostrovech²⁵. Ve skupině je přidáno přes dvacet čtyři tisíc členů. Zde lidé sdílí zkušenosti se zaměstnavateli, nabízí nebo poptávají práci či bydlení. Řeší se zde také témata ohledně daní.

„Jsem členem skupiny a několikrát do týdne se podívám na aktuální příspěvky. Zajímají mě nejvíc pracovní nabídky. Jsem v Anglii sám a nevidilo by mi se odstěhovat v případě, že bych našel lepší místo.“ (Armando, 25 let, 5 let v UK)

6. 6 Závěry rozhovorů

Cílem zúčastněného pozorování doplněného o polostrukturované rozhovory bylo odpovědět hlavní výzkumnou otázku bakalářské práce: *„Jaké hlavní důvody vedou mladou portugalskou generaci k migraci do Velké Británie?“* Další otázky se zaměřily na spokojenost informátorů s životem migranta a také, zda se naplnily jejich cíle, se kterými do Velké Británie odjeli.

Dalším tématem, na které se rozhovor zaměřil, je téma identity. Portugalci popisovali, co pro ně znamená portugalská identita, do jaké míry a jakým způsobem ji v zahraničí udržují. Dále popisovali jejich vztahy v portugalské komunitě.

6. 6. 1 Důvody vedoucí k migraci

Na otázku, jaký byl hlavní důvod Portugalců k vycestování do Velké Británie, se jednotlivé odpovědi vzájemně příliš nelišily. Všichni informátoři zmínili nepříliš dobrou ekonomickou

²⁵ Stránka se nazývá Portugueses no Reino Unido. Ve volném překladu – Portugalci ve Spojeném království.

situaci ve své zemi, která je, společně s vysokou mírou nezaměstnanosti, často až přinutila k opuštění Portugalska.

Armando popsal touhu Portugalců po lepším životě. „*přijel jsem najít sen, jako všichni z nás. Americký sen, britský sen s kapitalismem. Možnost koupit si vše, nové laptopy, mobily, auta. Uvědomujeme si, že všichni přijíždíme kvůli snu, chceme mít více pracovních příležitostí a více práva.*“ (Armando, 25 let, 5 let v UK)

I ostatní informátoři zmiňují nedostatek pracovních míst jakožto velký problém v jejich zemi. Zejména získat práci pro absolventy škol je téměř nemožné. Své zkušenosti popsali Veronica (24 let, 4 roky v UK) a Diogo (25 let, 5 let v UK).

„*Hlavním důvodem k odjezdu byla ekonomická krize v Portugalsku. Nejsou pracovní místa, a pokud ano, nejsou kvalitní. V Portugalsku jsem měla tři práce zároveň, všechny na částečný úvazek, protože firmy nedávaly práci na plný úvazek. A mladí lidé mají problém sehnat jakoukoli práci. Můj přítel nemohl najít práci více než půl roku, proto jsme odjeli.*“ (Veronica, 24 let, 4 roky v UK)

„*Důvod, který mě přivedl do Velké Británie, byla finanční situace, v které se moje země nachází. Bylo těžké najít jakoukoli práci a nezdálo se, že by se situace měla zlepšit. Když jsem ztratil práci v call centru, hledal jsem všude a zkusil jsem vše. Rozeslal jsem miliony životopisů, chodil a ptal se na práci. Pak jsem online požádal o práci tady (pozn. v Moto Services) a další den jsem byl zaměstnán. Je mnohem jednodušší najít zde práci.*“ (Diogo, 25 let, 5 let v UK)

Pro Claudii (29 let, 2 roky v UK) a jejího přítele nebyla hlavní motivace získat jakoukoli práci, protože oba zaměstnaní byli. Chtěli se však ekonomicky zajistit, než založí rodinu. Claudia poukazuje na platové rozdíly mezi oběma státy.

„*Prvním důvodem byla snaha najít lepší práci a pak samozřejmě i druhá strana, což je touha po lepším životě. Takže až budeme mít dítě, nemusíme mít starosti s placením účtů. Nebylo to kvůli práci, protože jsme oba v Portugalsku práci měli. Ale tady jsme schopni ušetřit mnohem více peněz než v Portugalsku.*“ (Claudia, 29 let, 2 roky v UK)

Claudia (29 let, 2 roky v UK) také shrnula, proč si myslí, že Portugalci migrují do zahraničí.

„V současnosti jsou dvě skupiny lidí. Lidé, kteří potřebují najít práci, protože v Portugalsku je nedostatek pracovních míst. Ti mají své rodiny, děti, domy a auta, která musí platit. Takže se stěhují, aby mohli vydělat více peněz. Další skupinu tvoří mladí lidé jako my, velmi vzdělaní lidé, kteří chodili na univerzity. Ti jsou velmi dobří ve svých povoláních, protože si myslím, že máme dobrý vzdělávací systém, který umí lidi připravit. Ale v Portugalsku pracovní místa nejsou.. Hlavně pro architekty, doktory, zdravotní sestry, biology. Takže se musíme odstěhovat do jiných zemí, kde se musíme prosadit a potom, až se prosadíme mezinárodně, dostaneme dobrou práci v Portugalsku.“ (Claudia, 29 let, 2 roky v UK)

Informátoři také vypráví, jak těžké bylo pro ně, i přes negativní stránky Portugalska, opustit svou zemi a odstěhovat se. Život v Portugalsku měli informátoři rádi a většinou chybí portugalské klima, počasí a životní styl. Z finančního hlediska však mladí Portugalci neviděli ve své zemi budoucnost a proto se rozhodli migrovat. Následnou adaptaci na nové prostředí a kulturu zvládal každý rozdílně. Většina informátorů se v Northwich usadila a dokonce se za nimi přestěhovali i jejich příbuzní. Někteří naopak s přibývajícím časem stráveným v zahraničí stále více touží vrátit se zpět domů.

„Můj partner (Mario) neměl práci, takže placení účtů bylo na mně, jelikož já byla zaměstnaná. V Portugalsku byla špatná ekonomická situace, hodně korupce a my nevěřili, že by se to změnilo. Začali jsme hledat lepší život v zahraničí.. Bylo pro mě strašné opustit rodinu, přátele, moje staré zaměstnání. Rodina pro nás hodně znamená. Bylo to těžké, ale měli jsme i tady nějaké příbuzné, což nám trochu pomohlo.“ (Magda, 30 let, 3,5 let v UK)

Magda v rozhovoru zmiňuje, že si uvědomila, že peníze v životě nejsou všechno a velmi jí chybí její rodina. Když si vybere v práci dovolenou, jezdí, stejně jako ostatní Portugalci, navštívit své příbuzné a přátele. Od té doby, kdy se odstěhovala do Northwich, necestovala jinam než do Portugalska a zpět do Velké Británie. Stejně fungují i ostatní Portugalci.

Portugalci si, zejména v rámci jedné rodiny, vzájemně pomáhají a spolupracují. To dokazuje i příběh od Dioga T. (20 let, 5 let v UK), který přijel do Anglie s rodiči jako šestnáctiletý a jediný z informátorů studoval na území Velké Británie.

„Nikdy jsem nechtěl odjet z Portugalska. Bylo to rozhodnutí mých rodičů, můj otec totiž v Portugalsku přišel o zaměstnání a pracovala jen mamka. Strýc zatím pracoval

v Motu, takže sehnal tatkově práci tady. Ten odjel a já s mamkou přijeli o dva měsíce později za ním. Na začátku bylo obtížné odjet. Víš, bylo mi šestnáct, opustil jsem své kamarády a spolužáky a přijel do země, kde jsem nikoho neznal, ani jazyk. První rok byl nejtěžší, neměl jsem žádné přátele, ale vše se začalo měnit, když jsem se naučil mluvit anglicky.“ (Dioga T. 20 let, 5 let v UK)

S rodiči přijel do Northwich také Ruben (19 let, 2,5 let v UK). I v jejich případě hrály důležitou roli kontakty, které měli v Northwich. Práci jim v Motu totiž sehnal Rubenův bratr Diogo (25 let, 5 let v UK), který vycestoval z Portugalska o dva roky dříve a zajistil svým rodičům i bratrovi zaměstnání.

Pro Armanda (25 let, 5 let v UK) naopak nebylo těžké opustit Portugalsko, ale stesk po domově se u něho projevil až v po době strávené v Northwich.

„Když jsem přijel do Anglie, nebylo to pro mě těžké, protože jsem nikdy neočekával, že dosáhnu toho, co nyní mám. Šel jsem najít sen a neměl jsem vůbec strach. Byl jsem plný síly a nepřemýšlel nad tím, že odjízďím od rodičů. Spíše jsem si říkal: Pojď do toho! Nyní je pro mě ta nejtěžší věc, že jsem pryč od svých rodičů. To je ta složitá věc, kterou si teď uvědomuji. Tohle není sen.“ (Armando, 25 let, 5 let v UK)

6. 6. 2 Otázka identity

Co se týče udržování portugalské identity, téměř všichni informátoři, vyjma Bruna S.²⁶ (32 let, 5 let v UK), se snaží dodržovat nejen zvyky a tradice své země, ale hlavně stejný životní styl, jaký jim byl v Portugalsku vlastní. Důležitým prvkem, kterým se od Britů odlišují, je vaření a příprava jídla.

„Stále vařím jako v Portugalsku, to je jedna věc. Z Portugalska si vždycky přivezu suroviny. Ale ani zde není těžké najít produkty, ze kterých doma vaříme. Používají totiž hodně věcí ze Španělska a španělská kuchyně je velmi podobná portugalské. Také zde fungují portugalské obchody, kam mohu zajít, pokud hledám něco speciálního.“ (Pedro, 33 let, 3 roky v UK)

²⁶ Bruno S. žil ještě před příjezdem do Velké Británie sedm let ve Spojených státech a přiznává, že ho tamní kultura a životní styl silně ovlivnily.

Pedro také uvedl, že vedle vaření se snaží dělat věci ve stejný čas, jako když žil v Portugalsku. Jde o aktivity jako vstávání, usínání nebo stravování.

Ruben (19 let, 2,5 let v UK) žije v Northwich společně se svými rodiči i bratrem. Všichni členové rodiny pracují v Moto Services.

„V práci musíme fungovat jako Britové. Musíme myslet anglicky, ale když se večer sejdeme všichni doma, všechno se mění. Náš dům je trochu jako malé Portugalsko. Mluvíme mezi sebou portugalsky, sledujeme zprávy, filmy, jíme portugalská jídla nebo voláme tetě, babičce a dalším příbuzným. Stejně jako jsme to dříve dělávali v Portugalsku.“ (Ruben, 19 let, 2,5 let v UK)

Rovněž i Mario (30 let, 3,5 let v UK), který žije společně s přítelkyní Magdou (30 let, 3,5 let v UK), vysvětluje, jak se snaží zachovat si portugalskou identitu a jak moc jsou ovlivňováni „cizím“ prostředím. *„...chováme se, jako jsme se dříve chovali v Portugalsku. Na denním pořádku jsme spíše Britové, ale v důležitých dnech se snažíme vzpomínat a myslet na Portugalsko.“* Mario dělá rovněž vše pro to, aby zůstal v obraze a měl přehled, co se v Portugalsku právě děje.

„Každý den, když dorazím z práce, dívám se na internet a hledám všechny aktuální zprávy, snažím se být jednoduše stále co nejvíce informovaný o tom, co se děje v Portugalsku nebo jaké jsou pracovní nabídky.“ (Mario, 30 let, 3,5 let v UK)

Ovlivnění britským prostředím a kulturou pociťuje také Claudia (29 let, 2 roky v UK). *„...cítím se být Britkou více, než jsem před příjezdem očekávala. Nikdy však neřeknu, že jsem více Britka než Portugalka. Ale nás naše práce zavazuje ke spolupráci s Brity a myslím si, že pokud bych se narodila tady, byla bych správná Angličanka. (smích)“* Claudia poslouchá portugalskou hudbu a sleduje portugalské filmy, které se dle jejího názoru, velmi liší od filmů vysílaných ve Velké Británii.

„Od Britů se lišíme také stylem vaření, jinak uvažujeme, oblékáme se a pravděpodobně i způsobem, jak se k sobě vzájemně chováme. Objímáme se pořád a zdravíme se polibky. Kdežto Angličané, když se vidí, řeknou jen: „Čau, jak to jde.“ Takže si myslím, že děláním těchto malých věcí si pořád udržujeme identitu.“ (Claudia, 29 let, 2 roky v UK)

Claudia se svým manželem Brunem se také zajímají o události v Portugalsku. Sledují zpravodajské kanály v televizi nebo získávají informace od svých příbuzných.

„Nečteme noviny, když je vysílací čas pro zprávy v televizi, připojíme se na internet a sledujeme portugalské zprávy namísto britských. Také přes Facebook se k nám rychle dostávají informace, takže hned víme, co se zrovna událo. A protože si voláme řekněme každý nebo každý druhý den s Brunovými rodiči, mojí babičkou, přáteli nebo dalšími členy rodiny, vždy známe novinky.“ (Claudia, 29 let, 2 roky v UK)

I ostatní Portugalci uvádějí, že jsou pomocí sociálních sítí v úzkém kontaktu se svými blízkými. Jsou díky tomu výborně informovaní a ví, jaké témata se právě v Portugalsku nebo ve městě odkud pochází, řeší.

6. 6. 3 Vztahy uvnitř komunity

Díky velkému počtu portugalských migrantů žijících v zahraničí, má téměř každý Portugalec kontakty na někoho z příbuzných nebo přátel mimo svou zemi. Tyto kontakty pomohly informátorům při vycestování, protože Portugalci žijící v Northwich, jim pomohli zajistit práci, bydlení nebo schůzku v pracovním centru.

Armando (25 let, 5 let v UK) byl v době výzkumu jediným z informátorů, který nesdílel bydlení s žádným dalším Portugalcem a vzpomínal, jak těžké byly jeho začátky v Northwich a jakou roli sehrála pro něj komunita Portugalců v Northwich.

„Potřeboval jsem pomoc od spousty lidí, když jsem přijel. Neměl jsem dostatek jazykových znalostí, abych mohl jít na finanční úřad nebo si otevřít účet v bance. Měl jsem opravdu velké problémy s angličtinou. Přátelé i rodiče mi museli překládat všechny dokumenty.“ (Armando, 25 let, 5 let v UK)

Mario (30 let, 3,5 let v UK) i Magda (30 let, 3,5 let v UK) odcestovali do Northwich společně. I jim pomohli Mariovi příbuzní, kteří už zde žili a pracovali. Následně Magda s Mariem pomohli najít práci Claudii (29 let, 2 roky v UK), která pochází ze stejného města v Portugalsku a do Velké Británie přijela o více než rok později.

„Moji přátelé Magda a Mario mi sehnali práci v Motu a nechali mě bydlet tři měsíce ve svém domě, než za mnou přijel přítel Bruno. Poté jsme si pronajali vlastní dům. Hodně

mi pomohla i Sofia (rovněž pracuje v Motu) a obecně si myslím, že všichni Portugalci, které jsem poznala, byli ke mně opravdu hodní. I když mi přímo nepomohli, byli přátelští, pobavili se se mnou a já se cítila být vítána.“ (Claudia, 29 let, 2 roky v UK)

Portugalci pracující v Motu se však pravidelně mimo zaměstnání nestýkají. Udržují kontakty spíše v malých skupinkách lidí, kterým věří a nepouští si do svého soukromí ostatní Portugalce, protože někteří informátoři mají k určitému chování svých spoluobčanů výhrady.

„Nejvíce se v současnosti stýkáme s Marii, Rubenem a Diogem, kteří žijí jenom kousek od nás. Trávíme společné večery, když máme všichni v práci volno, což se povede tak jednou do měsíce. Rádi jdeme na večeri nebo do baru. Ještě s námi chodí Rose, ta bydlí trochu dál, v jiné části města. Vždy se snažíme dát dohromady alespoň jednou týdně. Pokud to není možné kvůli práci, rozdělíme se do dvou skupin, kdy každá jde v jiný den.“ (Claudia, 29 let, v roky v UK)

Magda (30 let, 3,5 let v UK) a Mario (30 let, 3,5 let v UK) se oproti tomu snaží trávit čas spíše doma nebo se svými příbuznými a s navazováním kontaktů s Portugalci nemají dobré zkušenosti.

„Teď už se mimo práci stýkáme jen s mým strýcem, tetou, někdy se CJ a Brunem, protože jsme s místními Portugalci měli i špatné zkušenosti. Někdy místo toho, aby drželi při sobě, jsou závistiví, a když ti pomáhají, mají za cíl dozvědět se více o tvém životě. Zjišťují, co děláš a jak mluvíš o ostatních lidech, takže já a Magda preferujeme být doma nebo jít navštívit mé příbuzné a to je vše.“ (Mario, 30 let, 3,5 let v UK)

Podobně se vyjadřuje i Pedro (33 let, 3 roky v UK), který žije se svou přítelkyní Leonor.

„Bavíme se a stýkáme se s některými Portugalci. Musí to být lidé, kterým můžeš věřit, slušní lidé. Pravidelně jsme se stýkali s dalším portugalským párem, ti ale odjeli v květnu zpět domů. S nimi jsme měli skvělý vztah, jednou, dvakrát do týdne jsme u nich nebo oni u nás večeřeli. Víš, Portugalci jsou docela drbný, hlavně ti starší, kteří zde žijí. Tito lidé nemají běžný život, nechodí mezi ostatní, mají hodně času. Proto mluví víc o ostatních.“ (Pedro 33 let, 3 roky v UK)

Některým Portugalcům se podařilo přivést do Northwich i svoji rodinu. Za Veronicou (24 let, 4 roky v UK) se přestěhovali její rodiče a bratr.

„V Anglii jsem spokojená a nevracela bych se zpět do Portugalska. Už jsem si tady zvykla. Navíc se mi podařilo zde přivést i moji rodinu, takže jsme tu všichni a mám mamku, která mi vaří.... (smích) Jsem šťastná, že za mnou přijeli. Moje mamka a bratr pracují pro úklidové služby v Motu a nevlastní tatka dělá v UKCM. Neumí mluvit dobře anglicky.“
(Veronica, 24 let, 4 roky v UK)

Veronica také odpovídala na otázky týkající se jejího vztahu s Portugalci.

„Stává se mi, že když zkusím navázat kontakt s dalšími Portugalci, vždy se snaží být ti nejlepší a mít se lépe než všichni kolem. Například, když si koupím Ford Fiesta, budou si chtít koupit Ford Fiesta z roku 2015, jen aby mohli říct, že mají taky Ford Fiesta, ale jejich je lepší než můj. Moc tedy s Portugalci v práci nevycházím, musím s nimi pracovat, protože tu jsou zaměstnaní všichni. Moji opravdoví přátelé v práci jsou Armando, CJ a Bruno, ty ostatní vnímám jen jako lidi, které znám.“ (Veronica, 24 let, 4 roky v UK)

7 Zhodnocení výsledků

Cílem etnografického výzkumu, který byl prováděn technikou zúčastněného pozorování doplněného o polostrukturované rozhovory, bylo odpovědět na hlavní výzkumnou otázku bakalářské práce: „*Jaké hlavní důvody vedou mladou portugalskou generaci k migraci do Velké Británie?*“

Informátoři uvádějí jako hlavní příčinu odjezdu neuspokojivou ekonomickou situaci v zemi, kde je, zejména pro absolventy škol a mladé lidi, velice obtížné najít práci. Touha po lepším životě představuje zásadní motivaci, která vede Portugalce k migraci do Velké Británie. Někteří informátoři zvažovali před odjezdem své rozhodnutí se svým partnerem nebo v rámci rodiny. Informátoři většinou necestovali do zcela neznámého prostředí, ale již před odjezdem kontaktovali někoho z již zabydlených Portugalců.

Výzkum bakalářské práce také objasnil, že se Portugalci žijící ve Velké Británii i po letech stále považují za Portugalce. Jak tvrdili sami informátoři, jejich portugalské „Já“ je stále a nelze jej nijak změnit. Svou identitu se jim daří udržovat díky tomu, že jsou v úzkém kontaktu s dalšími Portugalci, se kterými buď žijí, nebo se denně stýkají. Někteří si na sobě ale všimli jistého ovlivnění britskou kulturou.

Informátoři vnímali velmi pozitivně možnosti, které jim Velká Británie nabízí. Život v Portugalsku jim podle jejich výpovědí v současné době ani blízké budoucnosti srovnatelné podmínky nabídnout nemůže. Zároveň se shodují, že opustit svou zemi, rodinu a přátele, byla pro ně velice těžká zkouška. Někteří přiznávali, že možnost návratu do Portugalska často zvažují a pokud by se situace v Portugalsku změnila k lepšímu, neváhali by se vrátit. Části informátorů, kteří se v Northwich zabydleli, se naopak podařilo přesvědčit své příbuzné, aby se přestěhovali za nimi do Velké Británie. Již před jejich příjezdem jim zajistili ubytování i práci a pomohli jim adaptovat se v novém prostředí. Na řetězovém principu je založen systém pomoci a částečně i migrace Portugalců do Northwich. Nově příjíždějící migranti znají už některé členy komunity a následně po zabydlení mohou pomoci k migraci svým příbuzným a známým z Portugalska.

Portugalská komunita ve městě Northwich, kde výzkum probíhal, nepůsobí navenek jednotně. Nejsou organizovaní jako sdružení ani nepořádají události určené pro všechny

členy komunity v oblasti. Portugalci spolupracují a vzájemně si pomáhají v rámci menších skupinek uvnitř rodiny nebo úzkého okruhu přátel. Informátoři se nechtějí otvírat všem v okolí, naopak si raději hlídají své soukromí.

Portugalský jazyk byl pro většinu důležitým faktorem identifikace. Informátoři byli všichni bilingvní, až na jednoho všichni žili v páru nebo v rámci rodiny a doma mluvili portugalsky. Navazování kontaktů s Brity se informátoři nebránili, ale poukazovali na kulturní rozdíly mezi oběma skupinami. Informátoři se shodovali na tom, že bez dobré znalosti anglického jazyka je možnost jakékoli integrace do britské společnosti slabá. Znalost anglického jazyka považovali za nezbytnost nejen ke kvalitní integraci, ale i jako podmínku ke kariéernímu růstu či k získání lepších pracovních příležitostí.

Výzkum také ukázal na důležitost a funkci telekomunikačních technologií a zejména sociálních sítí. Ty jsou hlavně pro mladé portugalské migranty nenahraditelné, jelikož díky nim komunikují mezi sebou, ale také udržují kontakty s lidmi v Portugalsku. Všichni informátoři využívají možnosti sociálních sítí minimálně jedenkrát denně. Primárním důvodem je dříve zmíněná komunikace, ale některým slouží jako informační zpravodajský zdroj či portál, na kterém hledají pracovní nabídky.

8 Závěr

Bakalářská práce ukázala, jaké důvody vedou mladou portugalskou generaci k migraci do Velké Británie. Dále poukázala na to, jakým způsobem a v jaké míře si Portugalci udržují svou identitu.

V teoretické části byly představeny koncepty již známých migračních teorií. Zároveň byl formulován postoj Portugalska a Velké Británie ve vztahu k migraci. Dále došlo v této části práce k popisu pojmů transnacionalismu, identity a diaspory, které s migrací úzce souvisí. V praktické části byl výzkum realizován pomocí techniky zúčastněného pozorování, které bylo doplněno o polostrukturované rozhovory s deseti informátory.

Práce se zaměřovala i na to, jak se Portugalci v majoritní britské společnosti cítí, jak vnímají svoji kulturu, svoje „Já“ a své okolí. Svou portugalskou identifikaci viděli informátoři především ve svém původu a v prostředí, ve kterém vyrůstali. Jednalo se v jejich případě o emoční vztah ke své rodné vlasti. K samotné rodné zemi měli velmi kladný vztah a považovali ji za krásnou zemi, která je ale v situaci, kdy nenabízí pro jejich generaci žádnou budoucnost. Za tuto situaci vinili informátoři špatnou ekonomickou situaci v zemi, korupci a politickou neschopnost.

Z migračních teorií je možné, na příklad Portugalců migrujících do Velké Británie, aplikovat neoklasickou ekonomickou migrační teorii společně s teorií migračních sítí. Hlavním podnětem k odjezdu z Portugalska byla pro informátory špatná ekonomická situace v zemi, nedostatek pracovních příležitostí a nemožnost seberealizace. Druhým dechem však Portugalci dodávají, že většinou necestovali do neznámého prostředí, ale do místa, kde už znali některého ze svých krajanů. Znalost prostředí, do kterého cestovali, tak snižovala rizika spojená s migrací.

Svou portugalskou identitu si Portugalci ve Velké Británii udržují a konstruují především skrze komunikaci s rodinou a portugalskými přáteli. Rodina je pro Portugalce velmi silným pojítkem s Portugalskem a sami informátoři uvádějí, že jsou ke své rodině skutečně silně vázáni. Rodný jazyk je pro informátory také velmi důležitým aspektem k identifikaci. Dále informátoři sdělují, že se snaží žít a dělat věci obdobně v zahraničí, jak pro ně bylo zvykem

v Portugalsku. Zde mají na mysli stravování, sledování portugalských zpráv či komunikaci se svými blízkými.

Neméně důležitým faktorem je pak udržování tradiční portugalské kuchyně. Většina informátorů se shodovala na tom, že jejich kuchyně slouží vedle portugalštiny jako identifikační prvek Portugalců nejen v rodné zemi, ale i mimo ni.

9 Seznam použitých zdrojů

9. 1 Literatura

ALMEIDA, José Carlos Pina. *Citizens of the World: Migration and Citizenship of the Portuguese in the UK*. 1. vyd. Modern Humanities Research Association, 2007. s. 208-229. ISSN: 02675315

BADE, Klaus J. *Evropa v pohybu: evropské migrace dvou staletí*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. 497s. ISBN 80-7106-559-5

BESWICK, Jaine; DINNEEN, Mark. *The Portuguese – Speaking Diaspora in Great Britain and Ireland*. 1. vyd. Modern Humanities Research Association, 2010. s. 41-123. ISBN 978-1-907322-07-5

BHABHA, K. Homi. *The Location of Culture*. 1. vyd. Routledge, 1994. s. 93-101. ISBN 978-04-153-3639-0

BORJAS, George J. *Economic Theory and International Migration*, International Migration Review, Special Silver Anniversary Issue, 1989. s. 457–485. ISSN 01979183

BOXILL, Ian; CHAMBERS, Claudia; WINT Eleanor. *Introduction to Social Research: With Applications to the Caribbean*. 2. vyd. University of the West Indies Press, 2013. 168s. ISBN 978-97-681-2522-4

BRÁZOVÁ, Věra - Karin; EZZEDINE, Petra; GLADIŠOVÁ, Lucie; GLAZAR, Ondřej; KLÍPA, Ondřej; LEVRINCOVÁ, Petra; MIKEŠ, Antonín; ŘÍHOVÁ, Marie; SCHROTH, Jan; SLÁDKOVÁ, Lucie; STOJANOV, Robert; STRIELKOWSKI, Wadim. *Migrace a rozvoj. Rozvojový potenciál mezinárodní migrace*. 1. vyd. Praha: Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze, 2011. 254s. ISBN 978-80-87404-10-2

DEMUTH, Andreas. *Some conceptual thoughts on migration research.: Theoretical and methodological issues in migration research*. 1. vyd. Aldershot: Ashgate, 2000. s. 31-58. ISBN 075-46-1273-2

DRBOHLAV, Dušan. *Ukrajinská pracovní migrace v Česku. Migrace – Remittance*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2015. s. 23-51. ISBN 978-80-246-2995-7

- GILLNEROVÁ, Ilona; KEBZA, Vladimír; RYMEŠ, Milan a kol. *Psychologické aspekty změn v české společnosti*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2011. 256s. ISBN 978-80-247-2798-1
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 408s. ISBN 80-7367-040-2.
- HENIG, David. *Transnacionalismus*. AntropoWeb, 2007. 10.s. ISSN: 1801-8807
- HIRT, Tomáš a kol. *Vybrané kapitoly z aplikované sociální antropologie*. 1. vyd. Západočeská univerzita v Plzni, 2012. s. 293-316. ISBN 978-80-261-0122-2
- CHVOJKOVÁ, Petra. *Kolik je pravdy v národních stereotypch?* Brno: Psychologický ústav FFMU, 2014. ISSN 1805-7160
- MASSEY, Douglas a kol. *Theories of International Migration: A Review and Appraisal*. Population and Development Review, 1993, s. 431- 466. ISSN 0098-7921.
- MASSEY, Douglas. *Theory of Migration*. In: *International Encyclopaedia of the Social & Behavioral Sciences*. Oxford: Elsevier, 2001, s. 28-34. ISBN 978-00-804-3076-8
- MATYSOVÁ, Kamila. *Akultura imigrantů v České republice*. *Acta oeconomica Pragensia: Vědecký sborník Vysoké školy ekonomické v Praze*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2012. 35s. ISSN 0572-3043.
- MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. 332 s. ISBN 80-247-1362-4
- RÁKOCZYOVÁ, Miroslava; TRBOLA, Robert. *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. 309 s. ISBN 978-80-7419-023-0
- SCHOORL, Jeannette a kol. *Push and pull factors of international migration: a comparative report*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2000. 161s. ISBN 92-828-9721-4
- SZALÓ, Csaba. *Transnacionální migrace: Proměny identit, hranic a vědění o nich*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. 176s. ISBN 978-80-7325-136-9

9. 2 Internetové zdroje

CAMERON, David. *Immigration benefits Britain, but It needs to be controlled* [online]. 2014 [cit. 2015-08-16]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/speeches/jcb-staffordshire-prime-ministers-speech>

DRBOHLAV, Dušan; UHEREK, Zdeněk. *Reflexe migračních teorií*. 2007 [cit. 2015-07-14]. Vel. 219kB. Dostupné z:<http://web.natur.cuni.cz/ksgrrsek/illegal/clanky/Uherek-Teorie.pdf>

HANUS, Lukáš. „*Nové diaspory*“ – *diaspora jako transnacionální moment* [online]. 2009 [cit. 2015-08-15]. Vel. 70kB. Dostupné z: http://www.antropoweb.cz/media/webzin/WEBZIN_2-3_2009/Hanus__L..pdf

HENIG, David. *Migrace* [online]. 2007 [cit. 2015-07-14]. Dostupné z: <http://antropologie.zcu.cz/migrace>

HENRIQUES, Joana Gorjão. *Telegraph: Young people are fleeing Portugal in droves. But is this a bad thing?* [online]. 2011 [cit. 2015-09-09]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/commentisfree/2011/jan/08/portugal-emigration-young-generation>

KHALIP, Andrei. *Portugal brain drain spells lasting headache for election winner* [online]. 2015 [cit. 2015-10-22]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/portugal-election-braindrain-idUSL5N11R3MA20150930>

KREJČÍ, Tomáš. *Globální a regionální aspekty trhu práce* [online]. 2014 [cit. 2015-08-19]. Dostupné z: http://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=71617

National insurance. UK Government. [online]. 2015 [cit. 2015-11-09]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/national-insurance>

PALÁT, Milan. *Příčiny vzniku migrace a reflexe souvisejících teorií* [online]. 2014 [cit. 2015-05-14]. s. 708-714. Vel. 142kB. Dostupné z: http://is.muni.cz/do/econ/soubory/katedry/kres/4884317/48596005/091_2014.pdf

PIORE, Michael J., DOERINGER, Peter B. *Internal Labor Markets and Manpower Adjustment*. New York: D.C. Heath and Company, 1971. 344s. 3,17 MB. Dostupné z: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED048457.pdf>

UNITED NATIONS POPULATION FUND. *Migration* [online]. [cit. 2015-08-02]. Dostupné z: <http://www.unfpa.org/migration>

VOJTKOVÁ, Michaela. *Teorie mezinárodní migrace*. Socioweb [online]. 2005 [cit. 2015-07-14]. Dostupné z: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=253&lst>

10 Přílohy

10.1 Příloha č. 1: Seznam základních otázek do polostrukturovaných rozhovorů

Osobní vztah k Velké Británii a Portugalsku

1. Jak byste popsal život v Portugalsku před odjezdem do Velké Británie?
2. Jak dlouho žijete ve Velké Británii?
3. Jaké byly důvody k odcestování z Portugalska do Velké Británie?
4. Jaké pro vás bylo opustit Portugalsko?
5. Proč, dle vašeho názoru dochází k emigraci Portugalců do zahraničí.
6. Potýkali jste se po Vašem příjezdu do Velké Británie s nějakými problémy?
7. Pomohla Vám po Vašem příjezdu portugalská komunita, žijící ve městě Northwich?
8. Co pro Vás znamená život ve Velké Británii?
9. Jak hodnotíte životní podmínky ve Velké Británii?

Identita

1. Cítíte se spíše jak Brit nebo Portugalce?
 - Co Vás definuje být Britelem/Portugalcem?
2. Jakým způsobem udržujete svoji *portugalskou stránku*?
3. Jaké svátky ve Velké Británii slavíte?
 - Liší se nějakým způsobem od svátků slavených v Portugalsku?
4. Zůstáváte v kontaktu s ostatními Portugalci žijícími ve vašem okolí?
5. Jste v kontaktu se svojí rodinou a přáteli v Portugalsku?
 - Jak byste definoval/a svůj vztah k rodině v Portugalsku?
6. Jak často se vracíte do Portugalska?
7. Chtěl/a byste se v budoucnu přestěhovat zpět do Portugalska?
8. Co Vám nejvíce chybí z domova?